

Sala
Gab. R
Est. 12
Tab. 18
N.º 18

Huius operis Auctor est
Guarfasalius Leisiensis ^{antiquus} _{Franch.}
Episcopus, et postea Comitis =
bricensis. Vide tom. 2. de
quadripertita Jur. 1. p. 13.
pag. 354 L. G.

Handwritten text in a cursive script, oriented vertically on the page. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The words are difficult to decipher due to the cursive style and some fading. The text appears to be a list or a set of instructions, possibly related to a historical document or a manuscript. The visible words include "Hinc operis", "Cognos", "Spiritus", "Piscium", "Mundus", "324", and "L.D.". There is also a small, illegible mark at the top left of the page.

Axiomata Christiana R 12 18

Ex diuinis scripturis, & sanctis patribus, cum ecclesiasticis, tum etiam Scholasticis, per Reuerendū Patrem fratrem Gasparem, ordinis eremitarū sancti Augustini, Doctorē Theologū, ac Regiū concionato re indignū, Nunc nūc nouiter collecta, opus hactenus desideratū aduersus hæreticos, antiquos, & modernos.

CONIMBRICAE.
Apud Ioannem Barrerium, & Ioannem
Aluarum Typographos Regios.

M. D. L.

Maxis Romgu

M. D. L.

IOANNI TER-

TIO ORTHODOXAE FIDEI
EGREGIO ZELATORI PORTUGALLIAE,

& Algarbiorum, citra & ultra mare in Afri-

ca. & cæt. Regi potentissimo Frater

Gaspar Doctor Theologus, Ere-

mitarum Sancti & magni

Augustini professus,

Duus cōcionator

indignus.

PERPETVVM REGNVM: ET VITAM FELICEM.

MIRANDUM NON ERAT,

Rex potentissime, quòd priscis tempori-
bus, dum spiritalis nequitia velut leo a-
pertè per suos ministros aduersus Christi
Saluatoris nostri fideles rugiebat, eos à cōiuctu politico
ad aspera quæq; montium sub tetrìs antris habita-
cula, crebrescentibus minis, exquisitissimis martyry
generibus (quæ horret continuo humana fragilitas)
pellens: quando cunctis populis Christi sacratissimi ve-
nerandissimum nomen odiosumerat, Iudæis quidem
scandalum, Gentibus autem stultitiam: & recenseccle-
sia eo nomine congregata, tyrannides timens treme-
bunda latitabat: dum adhuc illud propheticum in cor-
pus Christi mysticum implebatur, Quare fremuerunt

Gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terra, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius: tunc temporis, inquam, mirandum non erat, quod & haereses, & schismata inter Christianos pullularent: quia nec ecclesiastici principes latitantes velut profugi, aut despecti, nec saeculares saeuientes aduersus haereticos pœnales leges condiderant aliquas. Unde timore postposito quilibet superbus impune quoad homines potuit proprium sensum sequutus sese cunctis alijs anteponere, atque sua falsa dogmata prohibito inuenta disseminare. Verum nunc quando Sa'uatoris nostri nomen vnà cum fide per totum orbem delatum est, atque receptum: quando sancta ecclesia Spiritu sancto grauidata tam multos parit filios principes saeculi, & suo tribunali publico palam constituto gaudet: quando iam veroque gladio absque contradictione quoscunque rebelles terrere, & cohibere facile potest: & illud propheta concessum est, Adorabunt eum omnes reges terra, & omnes gentes seruient ei: nunc dico, mirandū est admodum, quod haereses malitia hominum peruersorum orta, culpa principum radiceantur, & crescant. Nanque vt verum fatear, in hoc mihi plurimum culpabilis videtur, aut desidia saecularium dominorum, aut certe negligentia ecclesiasticorum: sic vt si ecclesiastici inuigilant, custodientes vigilias noctis, ac diei super gregem suum Chri-

si sanguine redemptum, cuius & rationem reddituri sunt, nascencia mala sentiunt, manifestant, conuincunt, & quoad posse extinguunt: seculares negligunt gladium suum vibrare, illos terrere, ac percutere, desidia sua reprehensibilis sit valde. Si autem spirituales, qui maximè laborare debent contra lupos rapaces à caulis dominicis repellendos, y oscitantes, & intempestiuas ferias, ut aiunt, agentes, pascendas, ac defendendas oues sibi commissas infici, & perire permittunt: quis eos à culpa excusare queat? quum de talibus dixerit dominus. Ua pastoribus Israel, qui pascebant semetipsum: nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod aegrotum, non sanastis. Sic si mundi huius rectores culpam fugere cupiunt, eos summa ope nisi decet, curam animarum arripere, ut quilibet pro posse modulos suos seruantes vineam domini colant: in qua cultores à Deo Opt. Max. sunt constituti. Neque enim sine causa gladium portant, spirituales spirituale, & seculares seculare in vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, ad ædificationem populi Dei, quem admodum diuina scriptura satis superq̄ docet, Securus tibi loquor, Rex potentissime, securaq̄ has minas memoro, cui esse in votis semper scio, fidem puram, charitatem mundam, spem firmam, clemen-

* Heb. 13.

* Act. 20.

* Ezech. 34.

* Rema. 13.

tiam, & benignitatem innatam, ac morum omnium
Christianorum in integrum observantiam perfectam.
Non sum suspectus, facta extant manifesta. Ne uli re-
ges progenitores tui hac regna, ac dominia gloriose re-
xerunt, catholici quidem, & omni virtute praediti, fa-
maq; super aethera noti: sed quis illorum, ut tua celsitudo,
orthodoxam fidem zelavit? quis sic eam coluit? aut pro
extirpandis haeresibus tam feruenti animo insudavit?
seu tot, tantos, ac tales labores sustinuit? Rursus quis sic
bonos mores hominum ad amavit? aut diuorum patrum
ordines restituens reformavit, honoravit, ditavit, privile-
gijsq; regis praemuniuit? Aut quis demum Christia-
nam religionem ad renouatam iuuentutem, in qua om-
nium credentium erat anima vna, & cor vnum in De-
um, redigere sic sollicitus vnquam fuit, quasi zelo domus
Dei comestus? Exemplo tuo sancto cunctos vrges, poten-
tes arma, doctos vero calamos aduersus nouas haereses hac
nostra tempestate è tumultis praeteritorum haeticorum
suscitatas, accipere. Quo adstrictus ego doctorum Theo-
logorum minimus non potui ab alijs studijs meis tempus
aliquod non suffurari, & in confutandis Lutherano-
rum dogmatibus lucubratiunculas non cudere. A Edi-
di enim iam pridem praclarum opus in quatuor partes
sectum, quibus vsque ad euulsionem omnes Lutheri arti-
culos impugnaui: in quibus studijs cum essem, vidi opti-
mum fore, si tractatum per se, quo praecipuum, & Luthe-

ranorum, & omnium aliorum hæreticorum, qui hæte-
nus fuere, principium destruerem, adere, & in lucem
mittere prius curarem. Dedi operam illum facere: feci,
& eum nunc tuæ Mæiæstati offero: quem precor ea ani-
mi equitate suscipias, quæ tantum principem addecet.
Fac igitur, ut facis, Rex potentissime, & instantius fer-
uentius quàm si potes: & benedictionem omnipotentis regis
regum, & domini dominantium copiosissimam conse-
queris. Valeas, Rex potentissime, ac regale sceptrum
æternos regas per annos cum triumpho. Amen.

Christiano lectori. S.

NON immerito a veteribus philosophis celebra-
tū est, quod honestū pulchrumque est et in sin-
gulis artibus, bis ac tertio repeti sermone de-
bere. Nam ut alibi passim, ita vel maxime in
rebus honestis diuina prouidentia, & singula-
ris Dei amor erga humanum genus relucet,
dum gratiam tantam illis addit, ut semper suos amatores reperi-
ant, qui quantumcunque ab alijs oppugnentur, & negligantur, diuel-
li se tamen ab illis nullo modo serant: sed quo eas magis tractant, eo
ardentius illarum studio & amore trahuntur. Contra in rebus fu-
catis, & speciem tantum boni habentibus euenire videmus, ut gra-
tiam omnem, simulatque propius fuerint perspectæ, exuant: & eis,
quibus admiratione esse cœperant, odio esse incipiant. Iam vero si
vlla alia in re, certe in promulgandis ingeniorum fœtibus potissi-
mum experiri licet. Vt enim eorum, qui tantum inania argumenta
lectoribus obtrudunt, momentaneæ esse lucubrationes solent: ita quæ
sunt de rebus grauibus susceptæ disputationes, quo magis ab stu-
diosis leguntur, hoc magis repetitæ subinde fructu se aliquo proferre
teplacent. Et quanquam pleriq; sint, qui eam sedulitatem veterum
scriptorum lucubrationibus tantum deberi existiment: non tamen
possum duci, ut credam eo sterilitatis nostrum seculum deuenisse,
ut nullum iam possit præclarum ingenij monumentum proferre: nō
ita posteritati inuidi sse naturam, ut totum quod illustre est et in mor-
taliū animis vnica fœtura iam fuerit in priscis hominibus edi-
tum. Sunt & hac nostra etate viri diligentissimi, & in optima-
rum artium studijs præclarissimi, quorum scripta cum præcipuis ve-
terum sine vlla assentationis suspitione conferri possunt. Quod

cum ex multis alijs nostrae aetatis libris summa industria, & pietate in lucem editis, certe velex hoc vno exiguo volumine summa scripturarum, rerumq; peritia elaborato deprehendi potest: in quo axiomata quaedam traduntur, quibus peruicaces homines reluctantesq; fidei articuloꝝ, & ecclesiae traditionibus, sine vlla tergiversatione reuincantur. Ea enim caecitas ignorantiaq; ob peccatum primi parentis humanum genus inuasit, vt etiam hodie, quae sunt de fide, & cultu vnius Dei praedicatione Apostolorum in vulgus gentium dispersa, & miraculorum spectaculis confirmata, facile contemnantur, quod quidam sint suspicaces & dubij, alij plane increduli, & sibi tantum fidentes, eo ipso suam arrogantiam ostentantes: qui sibi audent vendicare, quod humana conditio non recipit. Vt igitur huic malo cōsultum esset, id laboris est in hoc opere impensum, vt principia in parato habeantur, quibus vnusquisq; sibi de rebus fidei persuasionem pariat, quando ad illa humani intellectus imbecillitas aliqua ex parte trepidauerit: quibus etiam ad credendum manduci possunt ingeniosi quidam, qui plane arbitrantur solam scripturarum auctoritatem ad eorum sensum conuincendum aliquid habere momenti. At obsistet mihi statim ingeniosus aliquis, quod principia polliceatur opus, quibus reluctantes ad assensum fidei manduci possint, clamabūtq; fidei meritum statim tolli & abrogari, si ex certis principiorum sōtib; ea renitentibus persuaderi queat: is intelligat ea principia non plane esse hominum inuenta, sed comparata ex Dei Opt. Max. traditione, & eius generis, quae nunquam erant humanam mentem subitura, nisi ea vni genitus Dei filius, qui est in sinu patris, hominibus reuelasset: intelligatq; nō omnem persuasionem certitudinemque fidei meritum tollere, eiusque assensui repugnare, nisi illam solum, quae per sensuum functiones comparatur, & intellectum conuincit: quaq; ex principijs notissimis, velut i canis cundem prius cunctantem volentem nolentem ad

assentiendum impellit. Est & aliud, cuiusputaui etiam disertum
 lectorem admonendum, authorem data opera cultum verborum ne-
 glexisse, quod in re sacra versaretur, & traditione principiorum,
 quibus persuadeatur fides credendorum, quæ simplicitate verborum
 est orbi gentium prædicata: in qua ridiculum esset partes eloquen-
 tiæ ostentare: expedientissimum autem eam ad imitationem Pau-
 li dissimulare, qui de se testatur non in persuasibilibus humanæ sapi-
 entiae verbis suam prædicationem Corinthiis inchoasse, ne fides il-
 loro in esset in sapientia hominum, sed in virtute Dei: qui sapienti-
 am huius mundi stultitiã dicit esse apud Deum, qui negat se missum
 ad prædicandum in sapientia verbi, ne crux Christi euacuaretur.
 Hanc diuina eruditione desiderat: quia non in lingua, sed in intel-
 lectu sapientia est, neque interest quali ea sermone tradatur: res enim
 non verba quærentur: neque enim hic oratorem futurum, sed credi-
 turum instruit, & studio veritatis perdiscendæ hæc principia Chri-
 stiano lectori indicat, ut cum rei veritatẽ sine ullo fuco ob oculos
 positam conspexerit, minori cum suspitione eloquentiæ, & maiori
 cum fructu solidæ eruditionis alieno labore & vigilijs perfruarur.
 Sic enim Deo Opt. Max. placuit, ut nuda veritas esset luculentior,
 quia satis ornata per se est: & fucata verborum lenocinijs naturali
 splendore caliginẽ quãdã obducit. Mendacium vero specie blanditur
 aliena, & emedicata supellectile ornatũ adhuc vanescit ac deflu-
 it. Quocirca potius est in hoc, & similibus argumentis styli tenui-
 tas ferenda, quã grandiloquentia desideranda. Etenim & illud explo-
 ratum est, eloquentes hæreticos a viris mediocriter cultis sæpenu-
 dis rationibus conuictos: quod tanta sit potentia veritatis, ut exu-
 ta omni verborum ornatu sola in eloquentiæ arma sua claritate in-
 currat. Hanc tu victoriam, Christiane lector, poteris in hoc opere
 deprehendere, in quo tenui oratione, lumine tamen scripturarum,
 & veritate clara, hæreticorum eloquentia perstringitur. Cui soli

author innixus, est hoc opus Deo inspirante aggressus: ad cuius imi-
tationem si solertes homines, & in scholarum exercitationibus do-
cti se cōposuerint, & ingenij vim in hoc disputationis campo exe-
rere cœperint, persuadentes nudis verbis, sed viuis rationibus ex fon-
tibus scripturarum ductis: spes erit, euanituras breui omnes persua-
siones, & impia hæreticorum dogmata: si semel fuerit persuasum,
hæc esse certissima principia, quibus vera a falsis in fide nostræ con-
fessione discernenda sint. Vale, & boni vigilias hominis in re-
bus grauissimis occupatissimi consule.

Ad lectorem.

Si metuis miseri fabricas & castra Lutheri,
Aversumue Deo conciliare paras:
Indue mox triplicem, tibi quam liber iste, loricam,
Suggeret, haud fuso sanguine victor eris.
Quæ sancti reperere senes, quæ sacra palestra,
Nam docet, atque quibus statq; caditq; fides.

AXIOMATA CHRISTIANA EX
Diuinis scripturis, & sanctis Patribus, cum Ecclesia-
sticis, tum etiam Scholasticis: Per Reuerendum patrem
fratrem Gasparem, Ordinis eremitarum sancti Au-
gustini, Doctorem Theologum, ac Regium Con-
cionatorem indignum, Nunc nunc nouiter
collecta, Opus haecenus desideratum ad-
uersus Haeticos, Antiquos, &
Modernos, Incipit feliciter.

LIB. I. PROEM.
CAP. I.

ULTA, ac multiplicia esse in vniuersum
principia, cunctis notum arbitror, qui re-
rum naturas indagarunt, earumque scien-
tias norunt, nempe Productiuum, Passiuum,
Prædicamentale, & Probatiuum. Quorum omnium
singula, singulas diffinitiones, diuisiones, particula-
resque scientias habent. Quibus etiam ista vel illa di-
sciplina, plus, minusue utitur iuxta sua subiecta, mo-
dos probandi, finesque intentos. Namque naturalis, ea ma-
ximè quæ Physica dicitur ab Arist. Philosophorum
omnium principe, olim per libros de physico auditu,
de Cælo & mundo, de Generatione & corruptione,
de Meteoris, de Anima, de Memoria & Reminiscen-
tia, aade Sensu & sensato diuisa, & quæuis alia sub hac
contenta, præcipuè de Actiuo & Passiuo principio tra-
ctant, Logica verò, & Metaphysica magis de Prædi-

* Quod princel
piora genera in
vniuersum mulo
tasat: & que sint.

* Singula princ
cipia singulas dif
finitiones habet.
Vna quæque scien
tia suis princis
piis utitur.

AXIOM. CHRI.

camentali, aut Cōtentiuo. Prioristica autem, Topica,
 & Posterioristica etsi ad Dialecticā pertineant, potius
 nihilominus de Probatiuo principio determināt. Nec
 ista sic dixerim, quasi non quælibet harum disciplina-
 rum, omniumque aliarum, quas enumerare esset lon-
 gissimum, istis omnibus principijs vtatur, ac vicissim
 ista illis, & illa istis: sed quia vt in plurimum, & princi-
 paliter iste inter illas seruator ordo. Verūm etsi multa,
 ac multiplicia sint in vniuersum principia, nobis nunc
 de illo tractandum est, quod inter alia probatiuum di-
 citur. Rursus quia & hoc multiplex est, videlicet aut
 Topicū, quod suadet, aut Posterioristicum, quod de-
 monstrat, aut etiam Authoritatiuum, quod afficit vo-
 luntatem: non de quolibet probatiuo, sed de eo tantū,
 quod per authoritatem procedit, determinare inten-
 dimus. Verū quia authoritates multæ sunt, multūmq;
 inter sese distantes, diuina scilicet, angelica, & huma-
 na: ob quod & principia per authoritatē probātia plu-
 ra esse necessum est: illud solum inuestigandum acci-
 pimus, quod vim, robūq; ex diuina authoritate ha-
 bet. Quod enim per authoritatem humanam est, in-
 firmum est, nec aliter, nisi cū formidine probat, qua
 propter omnes simul tum Philosophi, tum Theologi,
 illud cum principio Topico paris iudicij esse dixerūt.
 Nec potest humana authoritas, nisi cū formidine pro-
 bare, Da uid dicēte in excessu suo, Omnis homo men-
 dax. Nec potest diuina, quæ nec fallere, nec falli po-
 test, nisi cum omni certitudine & firmitate, seu res, seu
 enūciationes, quas probat, notas facere. Deus enim om-
 niscias nō decipitur: infinite autem bonus, optimusq;
 nō decipit. Profecto, qui deum falli posse affirmasset,

* Principiū pro-
 batiuum multi-
 plex.

* De solo princē-
 pio ex diuina au-
 thoritate proban-
 te præsens specu-
 latio est.

* Infirmum est
 principiū quod
 authoritate hu-
 mana probat.
 Quod autem di-
 uina/firmissimū.

eius scientiam: & qui eum fallere dixisset, eius bonitatem penitus negarent. Certus est sensus naturali certitudine: certior tamen diuina scriptura, Petro teste: qui postquam de sensu differuerat, subdit. Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes &c. Non tamen ob aliud, nisi quia diuina autoritate sit ædita. Quod & ipsemet expressit, dicens: *πάντα περὶ τῆς γραφῆς*. Hoc primum intelligēs, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. Diuina scriptura de homine dicit, Omnis homo mendax: de deo autem, Fidelis deus in verbis suis: iterum, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea nō transibunt. Sic ergo, quia (vt istis monstratur) diuina autoritas certissima ac firmissima est: & alibi modica fides, seu infide hæsitatio sæpe reprehenditur: manifestū est apud Christianos, quorum interest res religionis omnino credere, seu fidei, seu morum, pro illis probādis Diuinam autoritatem fore principium. Augustinus ad hoc in de utilitate credendi optimè dixit. Quod intelligimus, demus rationi: quod credimus, demus autoritati.

CAP. II.

DECVIT pro hoc statu peregrinationis humanæ, dum cognoscimus per fidem, & ambulamus per spem, per speculum, & in ænigmate cognitiones nostras formantes, tale principium regulatiuum esse: & mentium, ad credendum, amandum, sperandūmq; & operationum, ad rectè & bene viuendum, quod neque excluderet obscuritatē, neque admitteret formi-

* Certiores sumus per scripturam quā per sensum.

2. Pet. 1

Math. cap. 9

Math. 17. 6. 8. 14 & 16.

Cap. 21

2. Corinth. 5
1. Corinth. 13

* Quare oportet
tuit quæ religio
nis Christianæ
lunt per autho-
ritatem probari
apud viatores ho-
mines.

Philip. 1

1. Ioannis. 3

2. Timo. 1

Matth. 6. 8. 8.
Et 17.
Iacob. 1

* In quadam ho-
melia.

* Principiū pro-
batium rerū re-
ligionis non ha-
bet claritatē pas-
sivæ / sed tamen
excludit omnem
formidinem mun-
di.

dinem. Decuit, inquam, tum primo, vt ecclesia mili-
tans ex obscuritate, à beatorum statu deficiens, in quo
est plena ac perfecta facialis cognitio, extra regnum
le esse cognosceret; & ex firmitate absq; cunctatione
se se super omnes alios modos viuendi mundi, sola hu-
mana auctoritate inuētos ordinatosq; existimaret. Ex
obscuritate clamaret, Cupio dissolui & esse cū Chri-
sto. Et iterum, scimus, quoniam cum apparuerit, tunc
similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est: ex firmi-
tate autem, Non est alia natio tam grādis, quæ habeat
deos appropinquantes sibi, sicut deus noster adest no-
bis: iterum. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens
est depositum meum seruare in illum diem iustus iu-
dex. Scio, inquit, cui credidi: Non hominibus, nec di-
ctis hominum: sed deo, & dictis dei: ideo certus sum.
Tū secundo, quia sicut claritas, ita & formido in rebus
fidei meritum excludunt, Christus minus credenti-
bus dixit. Quid timidi estis, modicæ fidei? Iterū, Ge-
neratio incredula, quousq; patiar vos? & Iacobus ait,
Qui indiget sapientia postulet à deo, postulet autem
in fide nihil hæsitans: Gregorius autē Christi seruus,
claritatem optantibus, inquit, Fides non habet meri-
tum, vbi humana ratio præbet experimentum. Sic er-
go tale apud homines viatores in statu merendi, & de
merendi positos, oportuit esse principium probatiuū
credibilium rerum, quale nec claritatem visionis face-
ret, nec formidinem humanis rebus, deficientibusq;
hominibus debitā includeret. Deinde quia altissima-
rum rerum à sensibus remotissimarū, nec intellectui
nostro euidentium non potuit nisi per fidem certa co-
gnitio haberi; ea maxime quæ omnium sensuum cui-

dētiā vinceret, & eorum falsa iudicia emendaret. At fides in vniuersum illa scilicet, quæ vel actus, vel ab actu credendi est, non nisi per authoritatem generatur diuinam. Nam, rogo, quomodo occultorum nobis credibilium (nisi crederemus) certam cognitionē, nisi per fidem habere possemus? Aut quomodo fides omnino certa, etiā super omnes sensus, nisi diuina authoritate haberi vnquam potuit? Nequaquam. Humana enim authoritas ex natura sua etsi vera sit, ac vera indicet, formidinem tamen habet annexam, nobis saltem qui legimus, Omnis homo mendax. Nec valet illa quantacunq; sit aduersus sensus prædicare humanos. Diuina autem optime. Non nouit sensus, imò negat mysterium Trinitatis, incarnationē filij dei, Corpus Christi in sacramento, resurrectionem mortuorum, & similia: quæ omnia diuina authoritate freti totis viribus confitemur. Apostolus Paulus dixit nos hinc per fidem ambulare, quam diffiniuit: spectandarum rerum substantiam, argumentum non apparentium. Apostolus Iacobus docuit fidē apud deum, absq; hæsitatione requiri. Nos ergo si apostolici esse volumus, quæ Christianæ religionis sunt, per diuinam authoritatē, qua sola inuictissima fides generatur, firmare debemus. Nec ista dixerim quasi nihil probemus Christiani, nisi per authoritatem, quum & demonstramus multa ad religionem pertinentia, veluti vnitatem dei, & sempiternam eius virtutem, aliāque similia in lumine naturali nata: de quibus patres in Primo sent. & philosophi naturales, Socrates, Plato, & præ istis Arist. in quā plurimis locis determinarunt: sed eo tantum, quia etsi nos aliquando demonstramus, quandoq; etiā

* Fides emēdat iudicium sensus.

* Fides humanā quantū cunq; vera semper habet formidinem annexam.

2. Corinth. 9
Hebr. 11.
Iacob. 1.

Rom. 1
Dist. 3

7. & 8. Ph.
9. & 11. Metaphy.

persuadeamus, nunc demonstratiuè, nunc topicè procedendo: semper tamen ac præcipuè diuina authoritate, & nos firmamur, & nostra firmamus. Sit ergo apud omnes Christianos, apud quos vna fides est, sicut vnus deus, & vnum baptisma diuina authoritas, principium probatiuum, quatenus ipsi, ea credenda, amanda, speranda, prosequenda, aut fugienda iudicent, quæ diuina authoritas ostendit credenda, amanda, speranda, prosequenda, vel fugienda fore. Quod hætenus omnes catholici tractatores incurctanter docuerunt. Augustinus in de vtilitate credendi ad idem optime dixit, Quod intelligimus, demonstrationi: quod credimus, demus authoritati.

C A P. III.

HÆC omnia vera sunt, ac nota magis, quàm quæ probatione indigeant vlla. Verùm quia authoritas diuina vt sic significata, iuxta sapientissimorum patrum communissimum loquendi vsum, & rerum istarum diuersimodè acceptarum naturas & condiciones in abstracto signatas, & vt sic, non quasi, velut quod probat, sed tantū velut, quo probās probat, indicatur. Superest determināndum, an vnū, vel plura sint apud nos, in quibus diuina reperitur authoritas, vt vel sic sciatur. An vnum, vel plura apud fideles Christi sint principia, infallibiliter pro rebus religionis fidei scilicet, vel morum probantia. Certum est enim tot ea fore, quod fuerint res, in quibus diuina authoritas sit. Nō est noua distinctio hæc principiorum, quo, & quod, quasi formalis, & quasi materialis: sed antiqua, quā & sensus communis omnium ostendit continuò. Etenim in vnuerfum, principium, quo, calefactionis vnum, &

ephef. 4

cap. 21.

* Distinguitur principium probatiuum in principium quod / & principium quo / iuxta comunissimam distinctionem principii / ab omnibus sapientibus tradita.

eiusdem rationis est in omnibus: principium autem quod eiusdem, multiplex & varium, prout contingit multa & varia calorem habere, ferrum, lignum, aut ignem. Nec est ignotum similiter, omnia illa calefacere, velut principium quod, quæ calorem continent, quo calefactio est. Namque natura vniuersaliter docuit, vnum quodque iuxta formam actiuam quam habet operari. Sic ad propositum: Quum authoritas diuina velut forma significetur, & velut, quæ possit vna, & eadem in multis reperiri, à varijsque rebus participari, videre necessum est, an vnum, aut multa sint, quæ diuinam authoritatem habent. Hoc enim cognito, notum similiter erit, an vnum, an plura apud Christianos res religionis probent. Impossibile est enim quicquam calorem habere, & per illum non calefacere, impossibile autem aliquid diuinam authoritatem participare, & infallibiliter non probare. Credimus sacræ scripturæ incunctantissime, tanquam ei, qui nullo modo falsum continere potest: non quia atramento in membranis contenta, nec quia veritatem contineat, nec quia à bonis viris sit scripta: hæc enim omnia multæ aliæ scripturæ habent, sed tantum quia diuina authoritate sit munita, cui propriissimum est incunctantissime credi: sic autem eadē ratione vbicunq; reperta fuerit, eodem modo eandem vim, & robur habebit. Ac per idē tot erunt principia infallibiliter probantia, quot fuerint diuinam authoritatem habentia. Vtilissimum est insuper de hac re ad longum tractare, vt vel sic hæreticorum omnium canina ora obstruantur, qui Christianā religionem lacerantes, diabolico ausu sunt spiritu ea negare, aut affirmare pro libito, quæ aut nolunt, aut vo-

* Quodlibet operatur secundum quod est in actu etiam si auctur per accidens / dō modo sit actus.

* Quicquid diuinam authoritatem participat infallibiliter probat.

* Multa de hoc infra art. 6. ca. 10 & art. 2. per multa.

lunt: Quod placet principium admittentes, & quod non placet reijcientes, quasi suum esset in Christiana religione, probatiua principia, aut statuere, aut determinare. O malitia, o superbia, & intolerabilis hæreticorum dementia. Rogo ubi essent Christi erga nos amor, clementia, ineffabilisq; prouidentia, si in Ecclesia, quam sibi in sponsam sine macula & ruga acceperat, acquisitam sanguine suo, & mundatam lauachro aquæ, sine principijs, quibus sua probasset, & sese à contrarijs defendisset, in coelum receptus reliquisset? Absit: Alias enim, hoc est, nisi ad hæc, principia essent notissima à domino posita ac ostensa, nullatenus possent ij, quibus sincera fides & mens sana esset, & hæreses & schismata vnquam vitare. Quæ tamen fugere strictè in nouo testamento præcipimur, quibus dicitur. Attēdite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiu, intrinsecus autē sunt lupi rapaces. Iterū: Obsecro autem vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autē perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Iterum. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: id ipsum inuicem sentientes. Iterum: Si qua ergo cōsolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandē charitatem habentes, vnanimēs id ipsum sentientes, nihil per contentionē, neq; per inanem gloriam &c. Iterum: Veruntamē ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, in eadē permaneamus regula. Quæso, quomodo possumus eadem sapere, & in eadem permanere regula, nisi principia determinata sint, a quibus pri-

* Christus relinquit in Ecclesia principia certa omnino & determinata: quibus ipsa sese aduersus oēs inimicos fidei tueretur,

Math. 7.

1. Corinth. 1.

Rom. 12.

Philip. 2

Philip. 1.

* Nisi in ecclesia determinata essent principia

mo, & ad quæ ultimo stare oporteat? Nequaquã. Apostolus nouit, principia veritatis Christianæ determinata esse, qui omnes nos quatenus eadem scaperemus, ad regulam aduocauit. Quia ergo nulli hominũ licet noua principia in Christiana religione determinare, imò quia decet omnes nos iã determinata à deo quære, placuit inuestigare, an vnũ, vel plura, quæ, & quot sint apud Christianos probatiua principia, ad quæ stare necesse sit. Hoc est, an diuina authoritas, qua omnis probatio in religione Christiana fit, solum modò in vno, an in pluribus reperiatur. Hoc est, an in sola scriptura, an etiam in quibusdam alijs.

CAP. III.

AD hanc tam seriam quæstionem tamq; vtilem, tantæ rei inuestigationem non defuit ille humani generis antiquus hostis, omnium inuidissimus. Qui & nunc miseros homines à statu gratiæ dei ieceret, veluti olim ab innocentia sua astuta maliciã dei iecerat. Hoc enim instigante, factum est, vt quidam seducti, diuinam authoritatem arbitrarẽtur, in sola diuina scriptura esse: ac sic, eam solam probatiuum principium fore in Christiana religione, firmare ausi fuerint, scripturam sacram tãtum, iudicẽ admittentes in omnibus ad religionem pertinentibus, seu fidei seu morum: neminem prorsus præter illam audire volentes. Hanc perniciosissimam hæresim, imò hæresum omnium congeriem, sequuti sunt continuo quotquot fuere hæretici à condita, receptaq; lege euangelica, vsq; ad nostra hæc tẽpora, Arrius etiã, Macedonius, Nestorius, Eutices, Eluidius, Manes, Iouinianus, Donatus, Pelagius, alijsq; innumeri. Moderni etiam, Vuicletus, & Huil, ac

nequaquam omnes fideles lōgo tempore idẽ sentirẽt. Namq; certo dicitur vnusquisque in proprio sensu abundat, & tot sensus quot capita.

* Hæretici quot quot ab antiquissimis temporibus fuerunt: omnes solam scripturam iudicẽ petierunt. Optimè id aduersus illos notauit Hilarius ad Constantium.

nouissimus Lutherus, horum imitator, defensorq; Innamq; omnes & singuli suas hæreses statuentes, & pro eis diuinas scripturas perperam intellectas adducetes, nihil nisi scripturam in probationem accipiunt. Scripturam autem, miseri præterquam in eo sensu, quem pro libito fingere ipsi student, non audiunt. Vnde sic mordicus sua peruersa dogmata defendunt, diuinas scripturas, & quas cõtra se, & quas pro se facere existimant, deprauantes, vt sit iam facilius aut saxa moliri, aut duritiem ferri in mollitiem plumbi verti: turrim etiã à proprio suo loco diuelli, quàm eos à suis erroribus reuocari. Nam qui solam scripturam iudicem petit, quã ipse, vt vult omnino exponit, neminem, præter se vnum, in expositione illius audiens, haud dubium, difficilimè, ne dicam impossibile, à falsa sua sententia emendari valet. Studuit præ cæteris hanc nocentissimam hæresim persuadere simplicibus impiissimus Lutherus: hinc inde quas potuit sophisticas rationes in suorum articulorũ proœmio adducens. Placuit sua argumenta saltem principalia huc afferre: vt ex errore manifesto, quem ipsa præ se ferunt, exq; catholicis nostris responsionibus appositis illucescat magis, quã tum malitiosè magis quã doctè solo spiritu superbiæ ductus, & positionem sustinuit, & argumentationes ad eandem formauit.

Luthe.

Prima argumentatio ex illo dicto sumitur, quo dicitur. Non sunt scripturæ sacræ proprio spiritu interpretandæ, infert enim ex hoc. Neminem audiendum fore in expositione scripturæ sanctæ, nisi ipsammet. Alias, inquit, si per verba aut dicta hominum inter-

no maximam
neq; debet
tempore
sunt. Nam
to dicitur
dicitur in
probatu
dicitur
quod dicitur

* Hæretici
quod dicitur
sunt scripturæ
sunt omnes
sola scripturæ
indice
Cõtra dicitur
sunt illi
Hæreses
sunt

discipulus, & in Apostolica cathedra optimus succes-
 for ad idem dicit. Hoc quippe diligenter obseruandū
 fore, vt lex Dei cum legitur, non secūdum propriam
 ingenij cuiusq; intelligētiam accipiatur, vel doceatur.
 Naturalis ratio etiam ad idem est. Non enim sufficit
 infimus spiritus hominis attingere quæ dictauit, altis-
 simus spiritus Dei, nisi infimus ab altissimo iuuetur,
 illuminetur, doceaturq; Dauid dixit. In lumine tuo vi-
 debimus lumen: non vtiq; in lumine humano: Salomō
 etiam. Da mihi domine sedium tuarum assiltricē sa-
 pientiam, vt mecum sit, & mecum labore. Cæterum
 quanto magis hæc vera sunt, tanto absq; dubio magis
 nos decet pro diuinis scripturis intelligendis sanctos
 patres viros optimè doctos consulere, patres Ecelesia-
 rum, pastoresq; ac rectores animarū: scriptura Diui-
 na, tum dictis, tum exemplis hoc docuit faciendū: di-
 cit enim in persona Dei. Super quem requiescet spiri-
 tus meus, nisi super humilem, & tementem sermo-
 nes meos? Iterū dicit. Disciplina pacis effugiet fictū.
 At si dei spiritus, quo scriptura interpretanda est, fi-
 ctum fugit, & super humilem requiescit sanctificans
 & docens, optimè patres adimus, quos nouimus humi-
 les, & mundos corde, sanctos, & doctos: hos enim Dei
 spiritum, quem habebant, illuminasse nō dubitamus.
 Nec enim ille in illis ociosus erat, nec illi aliter, quàm
 ab illo acceperunt, nobis suis posteris tradiderūt. Mul-
 ta alia pro sexto articulo reseruantur, in quo de confor-
 mis sententiæ patrum authoritate erit sermo. Sic er-
 go, quia diuina scriptura non proprio spiritu homi-
 nis legentis, sed Dei per eam loquentis interpretan-
 da est, cōmentaria patrum legimus, quatenus sic in

* Et nisi sic esset
 nequa quā Dauid
 diceret. Da mihi
 intellectum: vt
 discam mandata
 tua. Quis enim
 sic petit, quod ex
 suo aut in suo ha-
 bet? Et quid? Ma-
 nifestum est ves-
 ram intelligens
 tiam scriptura-
 rum esse dei dos-
 num: tum ex Pau-
 lo. 1. Corinth. 12
 tū ex multis aliis.

* Ibi enim per
 totum ostēditur
 satis / sanctos pas-
 tres audiendos /
 credēdosq; fore.

et in hoc articulo dicitur

ipsis sanctissimis, doctissimisq; facilius dei spiritum inueniamus, quo verè suas scripturas intelligamus. Rogo, quis sapiens quicquam alicubi fidentius, quàm ubi scit illud esse, quærit? Nemo utiq; sic scriptura dicente, Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, & tementem sermones meos? fidentius illum in patribus, quàm in nobis quærimus. Illos enim sanctos no uimus, de nobis autem nescimus, utrū odio, vel amore digni simus. Augustinū sequimur, qui quotiēs potuit, patrū cōmentaria legit; bonos etiam, & doctos viros, signanter Hieronymū pro scriptura intelligenda con sultit. Cōsulimus ergo patres, non quatenus homines, sed quatenus sanctos à deo illuminatos, & multis mira culis approbatos; hoc autem, nō est homines, sed Deū cōsulere in hominibus illis loquentē.

CAP. VI.

Addis. Dei spiritum nusquam præsentius & viuacius, quàm in ipsis sacris suis, quas scripsit, literis inueniri posse. Respondemus, Præsentius nusquam, viuacius autem alicubi Dei spiritus reperitur, quàm in sacris literis. Non præsentius; quia ubiq; est, & in omnibus, quæ sunt, æqualiter præsens. AEqualiter enim omnibus adest, etiam cognoscens, & actu prospiciens omnia, distinctissimè intuitiueq; , immensus, omnia occupans; & sapientissimus, omnia videns. Magister sententiarum, ac tota Schola simul optimè dicunt: Deus ubique est per essentiam, præsentiam, & potentiam. Nos etiam iuxta naturas rerum optimè dicimus: Non præsentius in vno loco, quàm in alio; licet non semel modo quodam sit in vno, quo non est in alio. Pertinet enim hoc ad alios modos essendi eius, non ad esse

* Spiritus sanctus nusquam præsentius est, quam in suis scripturis alicubi tamen est viuacius.

* Deus per prophetam dicit. Cælum & terram ego impleo.

* Spiritus viuas
 eius est in sacra-
 mentis nouæ le-
 gis quam in scrip-
 pturis / ob id qd
 sacramenta ista ex
 opere operato
 gratiam præ-
 stant sumentibus
 qd scriptura non
 facit legenti.
 Dist. 1.

per præsentiam. Est in anima iusti, non in anima cri-
 minosi hominis per gratiam, sed in omnibus æquali-
 ter per præsentiam. Viuacius autem Dei spiritus ali-
 cubi, quam in suis scripturis est: scilicet in suis, quæ no-
 uæ legis instituit, sacramentis. In quibus secrete vi-
 tam & salutem animarum modo quodam efficaciori,
 nobiliori q; operatur. Saluator dixit. Accipite spiritum
 sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: ecce
 presentiam spiritus sancti in sacramento poenitentiae. Nunc
 rogo. Quomodo non viuacius est, vbi magis vitam o-
 peratur? Absit. Est quidem spiritus sanctus vbique æque
 viuaciter quoad se, quia vbique æqualiter viuit in se.
 Verum in diuinis sacramentis viuacius à nobis cogno-
 scitur, reperitur q;. Patres in .4. Sent. optime dicunt.
 Sacramentum est, in quo sub tegumento rerum sensi-
 bilium diuina virtus secrete operatur salutem. Magi-
 ster Sent. etiam optime posuit. Sacramentum est in-
 uisibilis gratiæ visibilis forma, vt eius imaginem ge-
 rat, & causa existat. Sed quid? Demus hæc omnia ve-
 ra esse: concedamus q; Dei spiritum nusquam præ-
 sentius & viuacius, quam in suis scripturis fore. Quid
 ad propositum? Nihil profecto. Disputamus enim o-
 Luthere, non de præsentialitate, nec de viuacitate spi-
 ritus, sed tantum de claritate eius. Si ergo monstrare
 volebas, diuinas scripturas non per commentaria pa-
 trum, sed per se solas interpretandas esse: non spiri-
 tum dei nusquam, quam in suis scripturis viuacius aut
 presentius: sed eum nullibi quam in ipsis clarius repe-
 riri, assumere debebas. Hoc enim solum est, quod ad
 propositum facit. Quia non quærimus in commen-
 tarijs patrum præsentialitatem, aut viuacitatem, sed

* Non est hic di-
 sputatio de præ-
 sentialitate / aut
 viuacitate spiri-
 tus / sed claritate
 sermonum eius.

claritatem spiritus. Hanc enim, si spiritus nullibi maiorem habet quoad nos, frustra scripta hominum legimus. Verum quia ipse in suis scripturis sæpe obscure loquitur, optime in scripturis patrum veram & propriam eius intelligentiam quærimus. Non est absolum sic dicere, quia sic diuus Petrus docuit. Dixit enim, Frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, loquens in eisdem his, in quibus sunt quædam difficulta intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant. Vides Petrum asseruisse, Dei spiritum in epistolis Pauli nonnulla subobscure fuisse locutum, ac ob id, & si nusquam præsentius, nec viuacius quàm in illis, alibi tamen clarius reperiri. Quid manifestius? Clamamus omnes. Non viuacitatem, nec præsentialitatem, sed claritatem spiritus quoad nos in diuinis scripturis quærimus: ideo sanctorum patrum commentaria legimus: vt vel sic per illos illa miremur, qualiter discipuli in Emaus euntes per Christum, & Eunuchus per Philippum, Paulus etiam primo per Ananiam illuminati sunt: licet ipse Apostolus non ab homine, nec per hominem, sed à deo postea Euangelium acceperit.

Luthe.

Secunda argumentatio ex eo est, quòd periculum sit, Diuinas scripturas proprio spiritu interpretari, quasi ob id illis solis fuerit insudandum, vt vsus studij assidui nobis certam scripturarum cognitionem præstaret. Dicit enim, Danda ergo fuit opera, non vt sepositis sacris literis solù humanis patrù scriptis

B iiii

* Spiritus in suis scripturis sæpe obscure loquitur Petro teste.

2. Pet. 3.

Luc. 24.

Act. 9.

Galat. 3.

intenderemus, imo e contra. Primum sepositis omnium hominum scriptis, tanto magis & pertinacius insudandum erat solis sacris, quo praesentius periculum est, ne quis proprio spiritu eas intelligat: Vt usus assidui studij victo periculo eiusmodi tandem certum nobis faceret spiritum scripturae: qui nisi in scriptura prorsus non inuenitur. Hic enim posuit latibulum suum: & in caelis, id est Apostolis, tabernaculum suum. Et Psal. 1. Vir beatus in hoc laudatur, quod die ac nocte, non in alijs libris, sed in lege domini meditatur.

Catho. CAP. VII.

Secunda responsio: Periculum quidem non paruum est, in diuinarum scripturarum interpretatione errare, proprio spiritu eas interpretando. Fiet enim, vt semper addiscat homo, nunquam autem ad veritatem perueniat. Apostolus hoc docuit, qui dixit: Quis enim hominum scit quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quae dei sunt nemo cognouit, nisi spiritus dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex deo est, vt sciamus quae a deo donata sunt nobis: quae & loquimur, non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea, quae sunt spiritus dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur: Sicut scriptum est: Quis enim cognouit sensum domini, aut quis instruxit eum? Dauid etiam, nisi ita esset, non clamasset: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Iterum: Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Verum non pro-

Ad corinth. 2.

* Error etiam quo in scripturis erratur grauissimus est: quia cum ipsa sit principium & regula deficere in illa est errare in regula. Hoc autem quid peius?

pterea à patrum commentarijs est abstinendum, imo quantum periculum illud maius est certiusque, tanto plus patribus adhæredum fuit. Hoc saluator docuit, illis in Apostolis dicens, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Paulus etiam qui summe prece præcipiebat, mādāta seniorū custodiri. Insuper & naturalis ratio ad idem vrget: aut enim per vsum assidui studij, quasi naturali via, aut per illuminationem superiorem, auxiliūq; speciale Dei, quasi particulari dono, aut his duobus simul vera scripturarum intelligentia comparatur. Non primum: sed secundum aut tertium: quia scriptura clamat, In malcuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Apostolus etiam docet, Alij quidem per spiritum datur sermo sapientia, alij autem sermo scientia secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu. Vides Apostolum tum sapientiam, tum scientiam in spiritum referre, tanquam in eum cuius sunt dona in quocunq; sint. At rogo, quæ maior scientia est, fuit vnquam, vel erit aliquando, quàm diuinarum scripturarum vera cognitio? Nulla penitus. Nec minus Paulus scientiam in spiritum refert, quàm fidem, gratiam sanitatum, operationem virtutum, prophetiam, discretionem spirituum, genera linguarum, interpretationemq; sermonum. Lege textum, vide ocularem, si non sic se habeant ista. Habent enim: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientia, alij autē sermo scientia secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio ser-

Luc. 10

A. G. 17

Sap. 6

1 Cor. 12

* Nequaquā vera scripturarū intelligentia per assiduum studiū / quasi per viā naturalem acquiritur / sed per dei donum.

* Quum Paulus omnia illa de spiritali referuauit / nihil illorum spiritui hominis reliquit.

* Iuste ad patres currimus proferturam intelligētia / quos habuisse credimus dei donum quo scriptura intelligitur.

* Paulus dā dixit quodā esse addiscentes / & nāquā

monum. Sequitur, Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Clamo hic: Si hæc omnia operatur spiritus prout vult, vt Paulus testatur: iam nullum horum homo vsu studij sui, quasi naturali via acquirere valet. Qui enim omnia in spiritum Dei retulit, nihil illorum omnium spiritui hominis reliquit, quod posset ipse suo Marte cōparare. Nullus vnquam dixit, sed nec dicere potuit, hominem per se, suaque, quasi naturali via, alia illorum omnium, quæ Paulus numerat, gratiam sanitatum, operationem virtutum, prophetiam, discretionem spirituum &c. suis studijs, aut arte obtinere: quia Paulus dixerat illa spiritum operari: similiter ergo, nec illud de sapientia, aut scientia dicendum est, quum Paulus ipse hæc, sicut illa omnia æqualiter in spiritum referat. Nunc, rogo, si non ex naturali studio, etiam assiduissimo, sed ex Dei dono scientiæ, maxime scripturarum habetur, vt Paulus docet. Quis non videt propter fugiendum periculum errandi in illis, ad patres confugiendum, quos iuste credimus illud Dei donum habuisse, pastores, ac doctores animarum: miraculis quàm plurimis à deo illustratos, approbatosque? Aut, quæso, dic nobis Luther, Si vsu humani studij etiam assiduissimi vera scientia scripturarum adipiscitur, vt ais. Qui sunt illi quos Paulus notat, dicens. Semper addiscentes, nunquam autem ad veritatem peruenientes? An semper addiscere, non est assiduum studium habere? Absit. Quomodo ergo semper addiscentes ad veritatem non perueniunt, nisi quia non vsu studij,

vt tu false asseris, sed Dei dono, vt Paulus docet, diuina scriptura intelligitur? Aut vbi est illud Pauli. Si Euangelium est opertum, ijs qui pereunt est opertum. Quomodo non prodest illis vsus studiij sui, nisi quia non illo, sed Dei dono Euangelium intelligitur? Studuerunt quidem, Arrius, Sabellius, Manes, Appelles, Nestorius, Pelagius, Donatus, multique alij de scientia scripturarum garrientes, seque super omnes alios iactantes: studuerunt, sed nec suo studio intellexerunt, ideo perierunt. Quare hoc? quia Dei donum, quo scriptura intelligenda est, non habuerunt superbi. Aut rogo, Quid voluit Paulus in illo verbo, Si Euangelium est opertum, ijs qui pereunt est opertum? An non voluit quòd tantum ijs qui pereunt, Euangelium est opertum? Ita. Ergo ex ista regula, sanctis patribus non fuit opertum: ergo illud intellexerunt. Vtique. Quomodo igitur qui ignoramus, an odio, vel amore digni simus, non ad illos patres confugiemus? Absit. Confugiemus cuiusdem, interrogabimurque. An forte dices. Patres aliter intellexisse, aliter autem per sua commentaria nobis suis posteris tradidisse. O nefanda blasphemia in Deum, & sanctos eius.

ad veritatem peruenientes/indicauit non haberi scripturarum scientiam per assiduum studium quasi naturaliter.

*Exemplum sunt qui ceciderunt.

*Patres sicut dei dono scripturam intellexerunt: ita suis scriptis eam nobis exposuerunt.

CAP. VIII.

Optime dicimus: siue diuinarum scripturarum vera cognitio ex dei optimi dono, vt Paulus vere docet: siue ex vsu

Quæcunq; vñ
scriptura intellis-
gatur, aut scilicet
studio natu-
rali / aut dono
supernaturali sē
per patres sunt
consulēdi: quia
vtrunq; habues-
runt.

studij assidui, vt tu false contra Paulum afferis, habea-
tur, manet semper alta mēte repostum, fore nobis pa-
tres consulendos, imitandosq; , in eam maxime quam
conformem sententiam protulerint. Ij enim & dei do-
num, vt statim monstrauius, & assiduiissimum stu-
dium habuerunt. Augustinus, Ambrosius, Grego-
rius, Hieronymus, Athanasius, Cirillus, Hilarius,
Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Irenæus: alij-
que innumeri. Rogo: Quid ad veram intelligentiam
scripturarum necessarium, aut ij diuinitus non acce-
perunt, patres, pastores, rectoresq; Ecclesiarum, lo-
co Dei positi, sancti, recti, humiles, & mundi corde,
quos docuit vnctio, secundum spiritum ambulantes?
aut humanitus non acquisierunt, ingenio pollentes, in-
studio æterni, in collatione scripturarum versatissi-
mi, in quæstionibus mouendis, determinandisq; sub-
tilissimi, sapientissimi, & verissimi? Nihil profus. Ro-
go, si omnes ij patres, aut eorum maior pars nobiscum
nunc viuerent, & ad concilium aliquod vniuersale con-
uenirent, nonne quod ipsi conformiter diffinirent ap-
probandum, aut reprobandum, optimo iure approba-
ret, aut reprobaret totus orbis? Vtiq; , vera dico, quod
ipsi præsentis dicerent verbis: illud idem absq; du-
bio absentes dicunt scripturis. Quia si dixeris eos ali-
ter sibi sensisse, & aliter nobis suis posteris per scri-
pta tradidisse: Dico sicut ante. O inaudita blasphem-
ia in Deum, & sanctos eius. Cæterum nec scriptu-
ræ, quas adducis pro te faciunt quicquam. Probant
enim quòd primo & principaliter, sed non probant
quòd solum diuinis scripturis studendum sit. Tum
quia nonnulla ipsæ continent intellectu difficilia,

vt notat diuus Petrus: tum quia multa ab Apostolis ad nos nō scripto, sed verbo tenus venerūt, vt posuit Paulus, & expressit Dionisius eius discipulus: tum quia nulatenus à lege recedit, qui vt melius legis mentem capiat, commentaria patrum legit: nec enim à lege distrahunt, quæ circa legem versantur. Sensus cōmunis omnium testis est: illum appello iudicem.

Luthe.

Tertia argumentatio ex eo sumitur, q̄ consortium sermonis Dei glorificationē faciei hominis parit: ob quod arguit tantundem facere circa intellectum diuinarum scripturarum assidua meditatio, lectiōq; , dicens. Hinc enim (id est ex assiduo scripturæ studio) hausto spiritu, iudicium suum quisq; formabit: non modò super omnia gentium, sed & sanctorum patrum scripta. Scriptum est enim, q̄ Mosi facies glorificata fuit e consortio sermonis domini: non utiq; e consortio sermonis hominum etiã sanctissimorū, qui tum erant.

Catho.

CAP. IX.

Tertia responsio. Multos nominamus ex assiduo scripturarū studio, quasi glorificatos facie, lumen, quo eas intelligerent, accepisse: velut Bernardus, qui sese interfagos didicisse fatetur ingenuè. Quales autem ij fuerint, ipsa rei experientia docet. Humiles scilicet, & trementes sermones domini: super quos tantum requiescit spiritus Dei. Mundi corde: Deum in scripturis videntes altius, quem sunt in patria visuri clarius. Deus ex scriptura sua clamat. Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & tementem sermones meos: quo verbo solos hostales docet in scripturis profecturos. Quod & alibi expressit, Disciplina pacis ef-

2. Pet. 1.
2. Thes. 2. 8
1. Corinth. 11.

* Quales fuerint qui solas scripturas meditando, earum intelligentiã habuerunt.

Isaia. 66.

* Sapiē. 1. Spiri-
tus sanctus discip-
pli. effu. &c.
Sap. 1.

* Ista ratio Luth-
theri que est suus
Achilles, pro no-
bis pugnat / qui
patres eo sequi-
mur: quo illos op-
time glorifica-
tos nouimus.

Exod. 4

Hebræ. 11.

Exod. 14.
Exod. 20

Exod. 14.
Exod. 20

Ioannis. 6.

fugiet fictum. Iterū: In maleuolā animam nō intrabit sapiētia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vera sunt hæc omnia; sed ista ratio nostra inuictissima est demonstratio: qui non ob aliud patrum commentaria legimus, nisi quia illos ex assiduo scripturarum studio, quasi ex consortio sermonis Dei glorificatos nouimus: sanctos, doctos, mundos corde: tremantes sermones domini: multisq; in morte, & vita miraculis, à deo optimo maximoque illustratos. Cæterum factum Mosi, ad hanc nostram sententiam est: quòd glorificata fuit eius facies ex consortio sermonis Dei: sed rogo, qualis erat Moses? Humilis quidē, qui nihil minus egit, quàm quòd de se magna præsumeret. Domino enim sese ad Pharaonem mittēti, respōdit. Quis sum ego? vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israel de Aegypto? Iterum. Obsecro domine, non sum eloquēs ab heri & nudius tertius. Iterū. Obsecro domine, mitte quem missurus es. Pauper etiam spiritu, qui diuitias omnes Aegipti nec pili fecit, eligens potius in populo Dei numerari, quàm multarum gentium principem fieri. Quem tandem seruum domini esse diuina scriptura passim clamat. Da tu o Luthere, nobis tales viros: nos illos ex assiduo scripturarum studio, quasi ex consortio sermonis Dei, tibi glorificatos dabimus. Loquebatur enim Deus, Moses famulus eius glorificabatur: populus autem exasperabatur, dicens. Non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur. Quanta differentia. Saluator noster venit saluare quod perierat: loquebatur docebatq; multa verus Deus, & verus homo. Quidam audientes verbum scandalizati sunt, & retrò abierunt. Petrus verò dicebat. Domine ad quē

ibimus? Verba enim vitæ æternæ habes. Rogo, Quæ diuersitas hæc? Clamamus omnes: Quemadmodum Christum in persona loquentem, non nisi boni cognouerunt permanentes, sic eum in scriptura docentem, non nisi boni reperiunt. Quid clarius? Porro factum Mosi quàm sit particulare, quid ad propositum? quia priuilegia paucorum non sunt tradenda in ius cõmune.

Luthe.

Quarta argumētatio ex cõparatione ad antiqua tēpora procedit. Arguit enim quod liceat hodie aut solum, aut primū sacris literis studere: quæadmodū in primitiua Ecclesiā ante Augustinū, & Thomā, dicens. Præterea quū credamus Ecclesiā sanctā Catholicā habere eundē spiritum Dei, quē in sui principio semel accepit: Cur non liceat hodie, aut solū, aut primū sacris literis studere, sicut licuit primitiuae Ecclesiæ? neque enim illi Augustinum, aut Thomam legerunt.

Catho.

CAP. X.

Quarta responsio. Malè arguis Luthe: Multa enim licent quibusdā, quæ non licent alijs, rebus & temporibus mutatis. Bonus medicus ægrotis à se sanandis aliter & aliter sub vna vel alia ægitudinis dispositione medetur. Prouidus pater eidē filio non eodē modo prouidet, indulget, fauet, aut imputat delicta, in pueritia, adolescētia, & iuuetute. Deus optimus maximusq; nō secus suū populū fidelem, Ecclesiam dico ab Abel vsq; ad nos per varia tempora deductam moderauit. Prius enim Synagogam sub veteri testamento, quibusdam sacramentis, præceptisq; grauiissimis presit: quibus omnibus abolitis, Ecclesiam Euangelicam alijs melioribus, leuioribus, suauioribusque

* Alii quocq; quædam
quam sic loquus
tus est homo.

* Non sunt eadē
omnibus tēporibus / & personis
congruentia semper.

Ad galat. 4

regendā statuit, in perpetuum duraturā: cui nunc multa nequaquam licent, quæ olim patribus absq; dubio licebant. Apostolus ad idem ait, Dico autē vobis, quāto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, quum sit dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est, vsq; ad præfinitū tempus à patre. Ita & nos quum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruiētes. At vbi venit plenitudo tēporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erāt redimeret, vt adoptionem filiorū reciperemus. Infra ad idem. Nunc autem quū cognoueritis Deum, imò cogniti sitis à deo, quomodo cōuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? Dies obseruatis, & menses, & tēpora, & annos. Timeo vos, ne fortē sine causa laborauerim in vobis. Idē pro eodem. State, & nolite iterum iugo seruitutis cōtineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Cæterū age Luthere, particularius videamus quā malè hīc arguas per similitudinem à patribus illius temporis ad nos deducendo, quatenus si illis licuit, solis literis sacris studere, hoc idē & nobis liceat. Non est similitudo, sed dissimilitudo maxima inter nos & illos, tum ex parte personarū, tum ex parte temporū. Personæ namq; illorū, quales erant? Pauperes spiritu, mundi corde, Deū super omnia diligentes, proximū super omnia sua tēporalia commoda amātes, tantūm quæ Christi sunt, quærentes. Nos autem, proh dolor, quales sumus? Quē non pudet nostra referre delicta? Quid ergo? Vtiq; illis tantis Dei spiritum habentibus multa licuerunt mūdis & rectis corde; nobis nunc im-

Ad gal. 3

* Differentia personarum & locorum inualidat argumentum.

mūdis illicita. Tēpora etiā illa nō parū patribus suffragātur, quæ quū eisset prima proficiētis ecclesiæ, decrāt alij, quos imitarētur patres. Tūc rogo, Quid facerent illi primī, quibus nō cōmentaria hominū, sed sola scripta dei extabāt legēda? An forte ideo omittēda, quia sola? Absit. Quid ergo? Absq; dubio necessitas legendi excusabat periculum errādi: quum non nisi soli scripturarum profūdum vllatenus possēt aggredi. Nos vero, qui in labores eorū itroimus, quibus ipsi optimi duces sunt, excusari tali aliqua necessitate non valemus.

Cap. XI.

Tu ergo, qui omnia voluis, & bonos malis, & tempora temporibus misces. Audi quid dicamus, & quære quid respondeas. Olim in lege prohibitum erat, sacrificium fieri extra atrium tabernaculi. Hoc non obstante, David sacrificium obtulit in area * areuna Iebusei. Helias etiā populum induxit, vt sacrificium fieret in mōte carmelo. Gedeō quoq; edificauit altare sub quercu, & obtulit sacrificium. Quæ omnia nequaquā mala iudicātur, eo tantū, quia viri illi aut populo noti erāt aut post à populo cogniti sunt boni & iusti. David etiā quū esurisset ipse, & qui cum illo erant, intrauit ī domū dei, & panes propositionis sumpsit, & manducauit, & dedit his, qui cum ipso erant: quos non licet manducare, nisi tantū sacerdotibus: qui nullatenus peccauit, comedens necessitate cōpulsus. Vides hic omnes hos, aut sanctitate personarum, aut necessitate temporum à periculo peccādi, imo a peccato excusari. Quid ergo? Vtiq; non licet omnes personas omnibus personis, & tempora temporibus æquare, vt tu facis: quin magis clamādum est. Iusto non est lex imposita. Iterum, Omnia

Leuit. 17.
Deut. 18.2. Reg. 17.
3. Reg. 18.
* Ornam.
Iudicum. 6.

1. Reg. 16.

Math 12.
Luc. 6.
Sæpe necessitas
aut sāsitas affec.
à peccato excusant.

munda mundis. Iterum. Necessitas non habet legem. Licuit igitur patribus sanctis tum propter sanctitatē, tum propter necessitatem, vel solis sacris literis studere: quod nobis nec sanctis, nec necessitatis non licet. Quid clarius? Primos ædificatores tabernaculi Beseleel & socios eius illuminavit deus optimus in omni opere ad excogitandum quicquid fabrefieri potest ex auro, & argēto, & ære, marmore, & gēmis, & diuersitate lignorū. Simile autē factū non legimus in ædificatione templi per Salomonem, nec in reædificatione eius per Zorobabelem. Rogo cur hoc? Non nisi quia illi primi alios imitari nequibant, alij autem sic, qui alijs temporibus successerunt. Sic ergo oportuit primos patres, post Apostolos, a deo optimo in cognitione diuinarū scripturarum illuminari, quatenus valerent spirituale tabernaculum ad incrementum deducere pro Christo legationē fungentes. Video quasi primos ædificatores Apostolos præcessisse primitias spiritus habētes: quos imitarētur patres ne reuelatione indigerent. Sed hanc nubeculam Petrus resoluit, dū in diuinis scripturis nō nulla intellectu difficilia cōtineri dixit: quæ indocti & instabiles deprauāt. At quid prodest aliquid esse scriptum, nisi fuerit intellectū? Inspirauit deus suos scriptores vt scriberent; illuminauit autē patres, vt illorū scripta intelligerent: vtq; ipsa interpretata per sua cōmentaria, nobis suis posteris tradidissent. Paulum appello iudicē inter alia hæc pro sanctis interpretibus disserētē. Et quosdam quidem posuit deus in ecclesia primū Apostolos, secūdo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum. Opitulationes, gubernationes, genera linguarū, interpretationes ser-

Exod. 31.

*Maiores necessitatibus subuenit deus.

2. Pet. 3.

Apostoli & euangelistæ fuerūt scriptores: sancti patres illius interpretes.

I. Corint. 12.

monū. Rogo qui sunt, quos deus optimus præter Apo-
stolos in ecclesia sua posuit doctores, aut interpretato-
res sermonum, si nō isti Augustinus, Ambrosius, Hie-
ronimus, Gregorius, Athanasius, Basilius, Cyrillus,
Chrysostomus, Cyprianusq; & alij similes?

Luthe.

Quinta Argumentatio ex pugna sanctorum patrū
inter sese per scripturam quasi per notius, firmitus, cla-
riusq; finiēda accipitur. Arguit enim. Aut dic si potes,
quo iudice finitur quæstio, si patrum dicta sibi pugna-
uerint? Oportet enim scriptura iudice, his sententiam
ferre, quod fieri non potest, nisi scripturæ dederimus
principē locū omnibusquæ tribuuntur patribus; hoc est
ut sit ipsa per sese certissima, facilissima, aptissima sui ip-
sius interpres, omnium omnia probās, iudicans & illu-
minans; sicut scriptū est psal. 118. Declaratio seu ut He-
bræus proprie habet, apertum seu ostium verborum
tuorum illuminat; & intellectū dat paruulis. Hic clare
spiritus tribuit illuminationem, & intellectum dari do-
cet per sola verba dei tanquam per ostium & apertum,
seu principium (quod dicunt) primum, à quo incipere
oporteat, ingressurum ad lucem & intellectum,

CAP. XII.

Quinta Responsio. Si patrum dicta inter sese pug-
nauerint circa ea quæ religionis sunt, poterit quæstio
multiplici iudice irrefragabiliter terminari: tum per
scripturam, tum per ecclesiam in vniuersali concilio,
tum per communiorem, seu sanioerem eorundam par-
tem. Primas duas vias docuerunt Apostoli, qui aliquā-
do per scripturas, aliquando per concilium sua decreta.

As 17.
* Apostoli & 2:
lil sancti patres/
dubia suis tempo
ribus orta aliquā
do per scripturas
aliquando autem
per cōcilia deter
minarunt.

Glo. c. fin. d. pœn.
Dist. 1. text. iusta
glo. in. c. vnico. d.
postul. pres. lib. 6.
text. in leg. 2. ff. d.
iur. & fac. ign.
Bar in. l. de eo. C.
de pœn. iud. qui
ma. iud. & l. pres.
cibus. C. d. impu.
Gemini. c. 1. d. sū.
trin. lib. 6. & loā.
Andr. c. 1. de con
stiti.

probarunt. Per scripturas sæpe: per conciliū aut in act.
Apostolorū. Augustin⁹ etiā abas illas accepit obseruā
das cōtra Pelagiū & Pelagiāos scripturas, cōtra Dona
tū vero & Donatistas vniuersale cōciliū appellando.
Tertiā viā quoad naturalia, moraliaq; sensus cōmunis
diūm, ac rerū natura docēt, quādoquidē maiorē seu sa
niores partem vincere minorē volunt. Quod & om
nis mundi natio, quasi naturali ratione victa, hactenus
obseruauit: obseruātq; hodie Chriani, Iudei, Gentiles
& Sarraceni. Mittamus alios: ad nos, factosq; patres no
stros veniamus, qui omnes quasi per vnū hanc eandē
sententiam volunt. Sic etiam & iura tradūt. Ecce q̄ plu
ra sunt quæ patrum inter se pugnātium quæstiones fi
niāt. Diuina scriptura, dei ecclesia: seu eorū dā doctōrū
maior pars aut nota & inuictissima ratio. Quid clarius?
Optime notarunt quidam, maiorem partem nonnun
quam a minori vici posse: si quando manifesta ratio mi
norem iuuaret: sed non curo: dicta sufficiant.

CAP. XIII.

Scriptura est ve
rissima / certissis
ma / & notissima
in se: nobis autē
est verissima / ac
certissima sed nō
manifesta: quia ē
nobis verissi. &
certissima per fi
dem.

Habet diuina scriptura in probandis rebus patrum
principē locū, non quia facilius nobis, aut apertior, sed
quia verior & certior. Est enim illa in se sicut verissima
ac certissima: Ita facilima, & aptissima: nobis aut nō fa
cilimanec aptissima: sed bene verissima, & certissima.
In se enī verissima, certissima, facilima, aptissimaq; est
quia a deo reuelata: & de altissimis rebus diuinis, aut in
fimis creatis, sed prout sub diuina volūate cadunt, tra
dita: quomodo nō est dubium, certum magis esse, An
tichristū fore, q̄ solem oriturum cras, quū tamē illud
contingens, hoc aut necessarium secundum naturam
fuerit. Ad hoc saluator dixit. Coelū & terra transibūt

Math. 7.

verba autē mea non transibunt. Nobis etiā verissima ac firmissima est: qui fide illuminati certius firmitusq; diuinis scripturis, quā illis etiam, quas sentimus, inhæremus rebus. Petrus ad hoc ait. Habemus firmiorē propheticum sermonem, cui bene facitis attendētes, tanquā lucernæ lucēti in caliginoso loco. Firmiorē inquit. Hoc est super omnē certitudinem sensus, de quo utiq; loquebatur, dicēs. Et hanc vocem nos audiuius &c. Non est autem nobis facilima, quia nonnulla intellectu difficilia cōtinet. Petro teste. Quod vero intellectu difficile est, non utiq; nobis facilimū est: foret enī intellectu facile, si nobis facilimū esset. Illud autem Petrus negat. Sed nec nobis apertissima est, nota aut manifesta. Monstratur: quia de rebus altissimis, & à sensibus remotis est. Paulus hoc docuit dicens. Fides est sperandarū rerū substantia, argumentū non apparentiū. At scriptura fide creditur, quæ de nō visis est. Quod si dixeris: Quomodo potest scriptura nobis Christianis non notissima, sed firmissima esse. Respondemus. Firmissima est, quia non autoritate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirante. Nō autem est notissima, quia de rebus altissimis, & à sensibus remotissimis est: ad quæ intellectus n̄r se hēt velut oculus noctuē ad lumen solis. Hic rerum naturā appello iudicem, quæ omniū entium extra nos, nō nisi sensibilia nobis nota fecit. Rogo, quis vnquā extra se quicquam nisi sensibilia euidenter, seu clare nouit? Nemo. Petrus etiam hæc docuit. De firmitate enim scripturarum supra firmitatem sensuum dixit. Habemus firmiorem propheticum sermonem. De obscuritate autem earum inquit. In quibus sunt quædam in-

* Magis certum est cōtingens in scriptura traditō

1. Pet. 1.

* Est diuina scriptura clara i multis de quibus infra.

Art. 2. c. 10. 11.

2. pet. 3.

* Diuina scriptura non est nobis manifesta quo ad sensum quem faciat propter æquiuocationes / similitudines / metaphoras / amphibologias / significationes etiam priorum terminorum nō per se notas / ac figuratiuos loquendi modos. quo Petrus dixit in ea nōnulla difficilia intellectu esse nec quo ad veritates quas enunciat / propterea quod de rebus altissimis / & à sensu remotissimis / tantumq; fide cognitis est: quas non nisi ex parte / per speculū / & in ænigmatibus idē subobscurē nouimus. Alta autem clari in enunciationibus dari neq; / vt infra diximus cap. 19.

1. Pet. 5.

2. pet. 3.

AXIOM CHRIS.

tellectu difficilia quæ indocti & instabiles deprauant. Multa infra de certitudine, claritate, & obscuritate scripturarum dicenda sunt, ideo modo satis. Interim rogo cunctos lectores. Quis nō videt hanc enunciationem, Deus est trinus in personis, & vnus in essentia, nobis esse certissimam per fidem, & eandē nobis esse obscurissimā cuius veritatem nec sensu nouimus, nec intellectu plene concipimus? Quid clarius? Clamo hic. O Luthere male philosopharis, aduersus Petrum, aduersus naturam rerum, & aduersus sensum omnium vati-

CAP. XIII.

Quod autem ais solam scripturam omnium omnia probare, quasi ipsa sola sit, quæ omnium omnia iudicet, falsum est, impium & hæreticum. Paulus tibi aduersatur, qui pro ecclesia clamat, eam esse colūnā & firmamentū veritatis. Quod enim colūna & firmamentum veritatis est, utique verum est, ac veritatis primū principium: nisi enim vera, veritas, aut verax esset, colūna veritatis non esset, cum non nisi vero sustentetur verum natura rerum teste, quæ falsum nihil probare vult. Iterum nisi in veritatis primum principium esset, firmamentū veritatis quomodo foret? Quæso, vide quid sit in vniuersum, aliquid alicuius columnam & firmamentū esse, videbis statim ecclesiam, quia colūna & firmamentum veritatis est, ideo primum principium veritatis optimo iure dici. Sic autem iam ecclesia ipsa etiam nuda assertione probabit sua, nec scriptura comprobate indigebit. Rogo, Si sola scriptura omnia omnium probasset, etiā ecclesiæ interpretationes locorum diffici-

*Eadem propositio nobis fidelibus est certissima & obscurissima iterum manifesta quoad sensū quē facit: obscura quo ad veritatē, quā enunciat.

I. Timo. 3.
*Paulus ecclesiam nequaquam colūnā & firmamentū veritatis appellasset nisi ipsa ecclesia sua assertione etiam sine alio comprobasset.

lium, consuetudinesq; generalissimæ & antiquæ, ubi essent? quæ Paulus solo verbo docuit & velut à se scripta obseruari præcepit, dicens, Itaq; fratres stete, & tene traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolâ nostrâ. Aut quomodo contentiones circa scripturarum difficulta intellectu cessassent? quas tâtopere fugere, ac sub vna regula sētire, diffinireq; præcipimur à Paulo. Audacter, sed vere dico. Nec huiusmodi consuetudines haberemus, nullibi scriptas sed solo verbo traditas, nec idē sapere mus: quia verè natura clamat, tot sensus, quot capita. Aut quis non videt, q̄ si sola scriptura in ecclesia omnium rerū daretur, iudex, necesse erat, omnia quæ apostoli solo verbo tradiderūt ab ecclesia deperire.

2. Thef. 2.
* Si sola scriptura
in ecclesia dei po-
baret non dubia
quin multa sacra
perirent.

1. Corint. 2.
Phil. 2. & 3.

CAP. XV.

Porro hæc scriptura diuina, quã adducis, nihil pro, imo contra te facit plurimum. At enim. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. O pulchrum verbum. Non dixit Dauid. Lectio sermonum tuorum illuminat, sed inquit. Declaratio sermonum tuorum illuminat. Lutherus dicit. Lectio sermonum tuorum illuminat, quia per vsum assidui studij veram scripturarum cognitionem haberi docet: quas per sese etiam apertissimas & manifestissimas, suiq; interpretes dicit. Dauid dixit. Declaratio sermonum tuorum illuminat. Lutherus dicit: lectio sermonum tuorū illuminat. Aliud ille dixit, aliud iste asserit: quia in vniuersum, aliud est legere, aliud declarare scripturas: aliud ipsarum lectio, aliud declaratio. Legunt enim multi, sed intelligunt pauci.

* Optime notantur
verba Dauid
quæ bene intelle-
ctū pugnāt aduer-
sus Lutherum.

Quid clari⁹? Rursus Dauid dicit: Et intellectū dat paruulis: vt sensus huius versiculi sit, quod alibi dixit. Lex domini immaculata conuertēs animas testimoniū dñi fidele sapientiā præstans paruulis. Sed rogo, qui sunt illi paruuli, quibus sapientia præstatur, intellectusq; datur, nisi illis, de quibus dñs dixit, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnū cœlorum? Iterum. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc, à sapiētibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paulus quoq; Malitia paruuli estote. At isto modo verissimo aliter docuit Dauid, aliter asserit Lutherus. Dauid dixit itelligētīā scripturarū dari sanctis, paruulis scilicet secundū sæculum. Lutherus dicit illam dari assidue legētibus etiā prophanis: sic autē Dauid nihil Luthero, imo nobis plurimū suffragatur, qui eos sanctos patres legimus, quo eos sanctos nouimus: ac iuxta hæc Dauid doctrinā in lege domini illuminatos credimus. Hilarius circa hæc eadem verba, ad hanc nostram sententiam ait. Et is quoq; sermo forte videtur à naturæ nostrę consuetudine esse diuersus. Cum enim intelligendum sit, & sic lumine intelligentię vtendum, quia noctem ignorantia intelligentiæ adeptæ lumen expellat: propheta tamen dicit declarationem verborum Dei prius illuminare, & post illuminationem intelligētiam præstare. Sed quæ sint dei verba, ante discendū est, & tunc illuminationis, & postea intelligentiæ ratio præstāda est: Verba Dei sunt quęcunque prophetæ locuti sunt. Cū enim Moses verbis suis populo Hebræo legis obseruatiam nunciauerit, tamen in libro eiusdem legis scriptū est, Et dixit dominus ad Mosē. Dic filiis Israel. Vsus

Math. 18.
Luc. 10.

In cōmentariis
super Psal. 118.

igitur est his legis lator verbis, quibus ei ut vteretur præceptum est. Ergo verba dei sunt, quæ per officiū licet humani oris audita sunt. Sed & magnus ille propheta ipso iudicio domini nostri Iesu Christi bene loquutus, cum dixisset. Audi coelum, & auribus percipe terra: ait, quoniam dominus loquutus est. Et post aliqua quæ querelis maximis increpabantur, dixit. Os enim domini loquutum est hæc. Hæc ergo omnia Dei verba sunt, sed declaratio sermonum maxime necessaria est. Sunt enim sub velamine opinionis alterius prædicata: sunt secundum Apostolum allegorumenæ: sunt comparatiuis significationibus amphibola. Testis est dominus hæc eadem per Esaiam ita dicta esse. Iudæis infidelibus exprobrans, & dicens. Auditū audietis, & non intelligetis. Signata enim omnia sunt, & per solā spiritualē doctrinam resignāda. Hæc enim ad Danielem desideriorū virum dicta sunt. Vade Daniel, quia clausi sunt signatiq; sermones. Ait enim Esaias. Dabitur liber iste in manus hominis scientis literas: & dicitur ei. Lege hæc. Et respōdebit. Non possum legere, signatū est enim. Sed declaratio verborum mysticorū per euangelia præstat, vbi legis abscondita & occulta prophetica domino in corpore manente panduntur: ex quibus prima fides dicitur. Ibi enim ea quæ à pphe- tis dicta sunt, per eum rebus & operibus explentur. Cum virgo parit, cum dominus verbum est: & verbū caro fit, & habitat in nobis. Cum muti loquuntur, cum surdi audiunt, cum claudī incedunt, cum leprosi mundantur, cum cæci vident, cum dæmoniāci curantur, cum mortuī resurgunt: declaratio hæc verborum dei nostræ hanc naturæ obscuritatem, fidei luce illumi-

¶ Divina scriptura unde sit obscura.

nat. Nunc enim intelligimus resurrectionis gloriam, iudicij potestatem, æternitatis honorem. Intelligimus hæc paruuli, vel ad innocentiam renati, vel per ignorantiam imperiti. Hæc declaratio verborum Dei, & intelligentia paruulis præstata huius temporis & ætatis est, vt dominus in euangelio demonstrat, dicens. Confiteor tibi domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & intelligentibus, & reuelasti ea paruulis. Hæc Hilarius. Diuus Hieronymus simili modo exposuit. Videat iudicetque qui voluerit.

CAP. XVI.

Et quid multa? potuit Dauid in hoc loco, legem domini notare: non prout contentiuam credibilium, sed prout præceptiuam operabilium, quemadmodum paulo ante dixerat. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et alibi. Lex domini immaculata conuertens animas, testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis. At quoad præcepta quæ nota sit, manifestum est, Paulo teste, qui ait. Gentes quæ legem non habent, quæ legis sunt, faciunt. Quoad credibilia vero non ita, Petro testate in diuinis scripturis quedam intellectu difficilia esse. Hilarius circa illud. Lucerna pedibus meis verbum tuum &c. Ad idem ait. Scit se nisi in verbo Dei illuminatum has corporum tenebras, & hanc sæculi noctem ferre non posse. Scit ubique adesse lapides offensionum, laqueos funium, scrobes fouearum. Vt enim quis nocte egressus lucernam fert, & quo pedem inferat contuetur, atque ad singulos gressus natum se esse existimet, vt rursus postquam natus est nullus esset, lumine præeunte sollicitus est; ita

♦ Certum est dei legem esse quoad moralia præcepta / notissimam.

Rom. 2. & 9.

2. Pet. 1.

Generaliter si accipias / certum est scripturam in quibusdam esse obscuram / in quibusdam non est notum / quem sensum faciat / licet per fidem sit notata eam verissimam esse.

♦ Augustinus optime notauit nos scripturam credere omnino etiam in illis locis / quæ non intelligimus, contra Faultam. lib. 11. c. 5.

vnusquisq; nostrum manens in se verbum dei in omnes operum processus tanquam lucernam præterdit. Omnis etenim doctrina cœlestis dux nobis ad iter vitæ est: quæ lucernæ modo in hac nocte sæculi præferenda est, cum aliquid aut agimus, aut cogitamus, aut loquimur: vt ea in omnem progressum cuiuscunq; operationis vtamur. Iubet dominus in euāgelijs hanc præceptorum suorum lucernam non ociosam, nec inutilem oculis dicens, Nemo enim lucernam accendit, & ponit eam sub modio. Quæ enim lucernæ si modio tegatur vtilitas est? Vsum suum tantum intra id quo operitur impendit. Iubet igitur eam in candelabro, id est in officij sui sede constitui. Itaq; hanc doctrinam, atq; hoc verbum dei intra nos receptum non ociosum, neq; inutile tãquam modio occultamus. Hæc Hilarius. Cæterum de obscuritate, & claritate diuinarum scripturarum infra constabit satis: quando de his habitus fuerit sermo. Concludamus ergo: & Luthero respondentes dicamus, quia diuina scriptura verissima ac certissima est, quotiens possumus per illam dicta patrum iudicamus. Est etiam obscura, quia de rebus à nobis non sensatis: ideo illam per commentaria patrum scrutamur, quos dei spiritum habuisse certo nouimus.

Luthe.

Sexta argumentatio ex principio verborum dei sic procedit iterum. Principium seu caput verborum tuorum veritas. Vides & hic veritatem tribui, non nisi capiti verborum dei. Hoc est, si verba dei primo loco dede-

ris, & eis velut principio primo vsus fueris, pro omniū verborum iudicio.

Catho. CAP. XVII.

Sexta responsio. Principium in vniuersum illud dicitur, à quo aliud est. Sapientes omnes, quotquot ab initio fuere, nomen principij in hac vna significatione acceperūt, illi etiam qui maxime de naturis rerum, earumq; proprijs nominibus disputarunt. Ab illis vsque ad nos, hæc eadem acceptio per varia tempora, variatq; personas, & nationes, inuariata durauit semper. duratque hodie: sic autem. Dauid sapiens, etiam sapiētibus proprie loquens, dum dixit. Principium verborum tuorum veritas, solum docuit, verba dei à veritate oriri. Sic ergo optime proponimus cum totius mundi sapientibus. Principium est, à quo aliud est, subsumimus cum Dauid. Principium verborū Dei veritas, concludimus cum sancta Ecclesia. Ergo verba Dei à veritate sunt. Rogo, quis non videt ex hoc versiculo, nec aliud, nec aliter quicquam cōcludi posse? Aut quis non videt, quàm bono animo hanc verissimam conclusionem ingenue confiteamur, clamantes. Verba Dei à veritate nascuntur: ac ob id verissima, firmissimaq; sunt. Saluator ad hoc dixit. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, alibi. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Petrus etiā Dñe ad quē ibimus, verba enim vitæ æternæ habes? Paulus insuper. Fidelis Deus per quem vocati estis. Aut quomodo possunt verba veritatis, quæ Deus est, nisi à veritate, & verissima esse? Nequaquã. Dixit ergo Dauid. Principiū verborū tuorū veritas: sed nō dixit, Principiū solū verborū Dei veritas. Illud docuit, quia

Arist. 5. Meta.
Sic etiam & tota
Schola Theolo-
gorū nomē prin-
cipium intelligit
i. sent. per multa.

Principium op-
time definitur.

Verba dei à ve-
ritate nascuntur.

Math. 24.

Ioan. 6.

Corinta.

verba dei, utiq; à veritate sunt; hoc aut nō posuit, quia sæpe etiam verba hominū à veritate, & vera extāt. Saluator dixit. In ore duorū vel trium stat omne verbū. Nos etiā sæpissime iuramus, nosmet vera dicere quod passim sine scrupulo facimus: Dupliciter hic errasti o Luthere. Primū quia locum nō iuxta propriam acceptionem nominum accepisti; Deinde: quia quod David sine exclusiōe docuit, tu cum exclusiōe extorsisti. Cæterum, quid hic oggānis, aut quid hæretice loqueris? dicis enim. Vides & hic, veritatem tribui, non nisi capiti verborum dei. Respondemus, nec talem attributionē nec talem exclusiōem in verbis David videmus. Nō enim ponitur ibi veritas tanquam tributum, sed tanquam idem principio verborum dei: ut tantum valeat illa locutio, quātum ista. Veritas est principium verborum dei. Porro quasi exponas, illud principium verborum tuorum veritas, inquis. Vides et hic veritatem tribui, nō nisi capiti verborum dei, hoc aut declarans, ais hoc est si verba dei primo loco dederis, & eis velut principio primo vsus fueris, pro omnium verborū iudicio. Rogo, quæ expositio hæc est, aut quæ interpretatio loci? David loquitur de verbis dei prout vera & à veritate procedunt, tu autem loqueris de illis prout alias veritates probant. Quid quæso vnquam concludere potuisti, nisi quod vere absq; cunctatione probent, quod probāt, quia infallibiliter vera, et à veritate sunt? Nihil. At hoc nos damus, sed quod tu ex tuo capite addis, solam diuinam scripturam omnium omnia probare, nos negamus. Paulum hic iudicem appellamus, qui Dei ecclesiam columnam & firmamētum veritatis dixit; quo verbo illam irrefragabilem iudicem etiam pri-

* Verba hominū
quorū aliquando
sunt vera
Math. 18.
1. Corint. 13.

* David identice
& sine exclusiōe
loquitur. Luth-
erius scripturā
adulterans attri-
butiue / & exclusi-
ue loquitur.

* Scriptura quis-
dem optime pro-
bat, sed non sola
illa, imo & eccle-
sia hoc habet, &
alia quæ i articu-
lis ponuntur.

mum cōstituit. Grauius pro verbis dei Dauid locutus fuit, grauius etiā, imo grauius Paulus pro ecclesia dei. Christianus sum, Christiane loquor, sane volo intelligi. Quid dixit Dauid pro verbis dei? Principiū verborum tuorū veritas. Quid Paulus pro ecclesia dei? Columna & firmamētum veritatis. Quid voluit Dauid? Tantū verba dei à veritate nasci. Quid voluit Paulus? ecclesiam dei veritatem firmare sustentareq; . Rogo, non est grauius, quod quicquā veritatem firmet, ac suffētet, quā quodā veritate sit? Ita. Ambo ij boni, iusti & illuminati, propheta, & Apostolus: Dauid & Paulus ambo vera vere dixerunt: ambo suas intelligentias habēt & declarari volūt. Dauid loquitur de veritate quæ est deus, à qua verba dei vera sunt. Paulus loquitur de veritate quæ est extra deum & ad religionem Christianā pertinet, cuius utiq; dei ecclesia colūna & firmamētum est. Augustinus ad hoc optime dixit, Euangelium nō credere, nisi ecclesiæ authoritas me moueret. Quid ergo. Probāt quidem diuina scriptura, sed nō sola illa, imo & dei ecclesia irrefragabiliter probat. Dauid pro scriptura, Paulus vero pro ecclesia clamant ābo sine exclusionē vt ābo valeāt ex æquo p̄ p̄ncipio primo iudicari. Plura ad hoc infra in suis articulis, & disputatiōibus

Luthe.

Septima Argumentatio ex vsu patrum, quo suas sententias per diuinas scripturas, quasi per notiora confirmant, sic habet. Quod si non ita est. Cur August. et sancti patres quotiens vel pugnant vel docent, ad sacras literas seu prima principia veritatis recurrunt, & sua vel obscura, vel infirma, illarū luce, firmitate illustrent & confirmant? Quo exemplo utiq; docent, Verba diui-

*Paulus pro ecclesia / & Dauid p̄ verbis dei grauius sunt loquuti.

r. Timot. 3. & Psal. 118. ambo vere & optime.

*Dauid de veritate quæ est deus Paulus de veritate quæ est extra deum: p̄a veritas / quæ realiter ē deus / ecclesia nō est columna nec firmamētum / sed effectus

Art. 1. & 2. ac lib. 3. disput. 2.

na esse apertiora omnium hominū etiam suis proprijs verbis aut quæ non per hominū verba, sed hominum verba per ipsa docētur, probentur, aperiātur & firmētur. Nisi enim ea apertiora & certiora ducerēt, ridicule sua obscura per obscura dei probare presumerent. Cū & Aristo. istorum, vniuersusq; naturæ sensus, id monstrent, quod ignota per notiora & obscura per manifesta demonstrari oporteat.

Catho, CAP. XVIII.

Septima Responsio. In vniuersum verū est, q̄ ignotū per notū, aut minus per magis notū oporteat probari. Nam quū præmissæ causæ sint conclusionis in eo q̄ ipsā indicare volūt, nisi notæ magis fuerint, frustra assumūtur. Natura enī nō patitur quicquā ultra gradū suæ perfectionis operari: quo fit, vt illud frustra ad probandū formetur, quod nō magis notum fuerit. Quid enim probanti, aut neganti prodesset? Nihil. Sic natura magistra, omnes docuerūt. Verū o deū immortalē quid hac veritate nobis clarius? Et quo non nititur Lutherus illam facere obscuriorē? sed quid mirū, q̄ naturales maximas cōfundat, qui diuinas scripturas deprauat? Minime. Age, ad rem veniamus. In vniuersū verum est ignotū per notū, aut minus per magis notū probari oportere: sed sic etiā verū est hoc in eodē genere intelligendū fore, vt quod probatur verū per verius, quod clarum, per clarius, aut quod firmum, per firmius probetur. Lege o Luthere omnes sapientes, qui primam maximam posuerunt videbis tandem: q̄ isto modo illam intellexerunt. Sic topicus, formidolosa, per certiora: demonstratiuus autem clara, per clariora demonstrāt. At fore diuinam scripturā in veritate nobis

Quod minus notū per magis notum probandum dicitur/verū est/ sed in eodem genere intelligitur sic vt minus certū per magis certum: minus verū per magis verū & minus clarum per magis clarū probetur.

AXIOM. CHRI.

Math. 24.

2. Pet. 1

1. Corint. 1.

Lib. 11. cap. 5.

notiorem omnibus omnium hominum scripturis, nemo nostrum ambigit: imo omnes quasi per vnum confitemur Christiani. Saluator enim noster dixit, Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Petrus ad idem. Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes. Paulus etiam, Fidelis deus per quem vocati estis. Augustinus quoque contra Faustum, adhuc inquit. Distincta est a posteriorum libris excellentia canonicae authoritatis veteris, & noui testamenti. Quae Apostolorum confirmata temporibus per successiones Episcoporum, & propagationem ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta: cui seruiat omnis fidelis, & pius intellectus. Ibi: siquid velut absurdum mouerit, non licet dicere. Autor huius libri non tenuit veritatem, sed aut codex mendosus est, aut interpretes errauit, aut tu non intelligis. In opusculis autem posteriorum, quae libris innumeris continentur: sed nullo modo illi, sacratissimae canonicarum scripturarum excellentiae coaequantur etiam in quibuscumque eorum inuenitur eadem veritas: longe tamen est impar authoritas. Haec Augustinus. Patres ergo, suas sententias, per diuinas scripturas tanquam per firmiora, certiora, notioraque in ueritate, sed non tanquam per notiora in claritate probant: non enim ad illas currunt, tanquam ad magis claras, sed tanquam ad magis veras, magis certas, & magis firmas, in eo sensu, quem ipsae praese ponunt: vel in eo, quem de eis ecclesia exponit.

* Patres ad scripturas currunt / non tanquam ad magis clarum / sed tanquam ad magis verum.

CAP. XIX.

Aut, quam claritatem suarum sententiarum possunt patres in diuinis scripturis quaerere? Aut veritatis scilicet enunciationum, aut fortassis sensus quem faciunt sua

verba? In vniversum enim dari aliam claritatem propositionis nequit, quia nos tantum aliquo horum modorum dubitare valemus, aut de veritate quam enunciat, aut de sensu quem facit; quo fit, vt non aliter ipsa nobis clara, aut clarior reddatur, nisi quoad veritatē, vel quoad sensum in quo fit. Verum dico, non est alia claritas, quam nos in nostris sententijs expectare possimus, nisi quod illarum veritates claras, aut illarum sensum clarū faciamus. At nullā claritatē harū patres in diuinis scripturis, pro suis sententijs quærūt. Nāq; non quærūt ipsi in diuinis scripturis, claritatē sensus suarū scripturarum, hoc est, non quærūt ipsi in verbis Dei, quem sensum faciant verba sua: quia hanc claritatem ipsi, ipsis suis verbis præstare possunt, sese declarando, ac in quo sensu loquantur explicando: qui mentem propriam, & sensum quem prætendunt experiuntur. Deinde, nec quærunt in diuinis, quas adducunt, scripturis, claritatem suarum conclusionum, quoad veritatem, quam enunciant. Monstratur hoc, quia nec diuina scriptura in suis veritatibus talem claritatem quoad nos viatores habet. Paulus hoc docuit, dicens: Cognoscimus nunc per speculum & in ænigmate. Iterū: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Iterum, Fides est de nō visis. Iterum: Fides est sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentium. Quū autem fides per hæc de non visis sit, imo de à sensu remotissimis, qua sola diuinam scripturam tenemus, manifestum est illarū veritates de huiusmodi rebus: nequaquam claras esse quoad nos. Sic autem, nec scripta Dei, scriptis hominum hanc claritatem dare valebunt: stat enim in vniversum vera sententia.

* Omnis claritas propositionis, aut est desensu quem facit, aut in quo fit: aut est de veritate, quam enunciat per connexionem terminorum.

* Patres non quærūt in diuinis scripturis claritatem sensus suorum dātorum,

* Patres nō quærunt in diuinis scripturis claritatem veritatū quas enunciant.

1. Corint. 13.

Hebræ. 11

* Lumen fidei facit nobis viatoribus scripturas notas in veritate non in claritate quia hoc facit lumen gloriæ comprehensoribus.

Nemo dat, quod nō habet. Optime ergo dicimus, Pa-
 tres sapientissimi dū ad scripturas diuinas recurrunt,
 non quidē claritatē, sed bene veritatem, certitudinē,
 seu firmitatē suarum sententiarum quærunt. Frustra
 enim in illis quærerēt, quod in illis nō esse scirent. In-
 genue fateor, non scio, quā aliā claritatē ab his, in enū-
 ciatione quacunq; reperiri valeat, quærat alius aliam,
 quam si inueniat, illū in hoc doctiorē venerabor: si au-
 tem nulla alia reperta fuerit, nobiscū sentiat, & aduer-
 sus Lutherum insurgat, dicēs. Est diuina scriptura ve-
 rissima quidem, & certissima supra omnem sensum,
 est etiam & obscurissima, quæ ambo testantur Petrus
 & coapostolus eius Paulus.

Luthe.

Octaua argumētatio, quasi sit inconueniens dicere
 scripta patrum notiora esse scriptis dei, sic habet. Si e-
 nim hoc volumus, concedamus scripturas sanctas esse
 obscuriores & ignotiores, quā patrum scripturas. Hoc
 autē admissō, vlteriū dabimus. S. patres suis cōmēta-
 rijs nihil aliud fecisse, quā vt sua probarent per scri-
 pturas, notiora probarint per ignotiora, & sic tā seip-
 sos, quā nos mire illuserint, prorsusq; in vanum labo-
 rauerint: & erit, vt plus credamus interpretantibus,
 quā loquenti scripturæ. Quis ita insaniat?

Catho. CAP. XX.

Octaua responsio. Nobis fidelibus scripta Dei quo
 ad veritatē, quā enunciant, magis nota sunt omnibus
 scriptis hominum, vt ante monstrauimus ex saluatore
 nostro, Petro, Paulo, & Augustino. Verum scripta ho-
 minum, quoad sensum in quo fiunt, non semel scriptis
 dei valde notiora sunt nobis. Nanq; scripta dei multa

patres in diuis
 nis scripturis su-
 arum scripturā
 veritatē quærūt.

2 Pet. 1. & 3.

Cap. 10.

habent, quibus eorum sensus nobis reddatur obscurus, æquiuocationes scilicet, ambiguitates, amphibologias, similitudines, metaphoras, figuratiuos modos loquendi, & nobis non notas significationes proprias terminorum: quas non nisi magistro aliquo intelligimus. De quibus omnibus Augustinus in de doctrina Christiana multa differit: & nos infra nonnulla dicturi sumus. Nunc Petri testimonio contenti, quo in diuinis scripturis nonnulla esse intellectu difficilia dixit. Scripta autem hominum, hoc est, cõmentaria patrum præ se ferunt sensum, quem faciunt, quippe quæ non nisi ad insinuandum propriũ sensum diuinarum scripturarũ, ædita sunt. Sic autẽ nullũ est incõueniens cõmentaria patrũ per diuinas scripturas, tanquã per notiora nobis quo ad veritatem probari. Diuinas vero scripturas per cõmentaria patrum, tanquam per notiora nobis quoad sensum quem faciunt, interpretari. Nõ est, inquã, hoc inconueniẽs, imo cõueniens maximum, ac ordo congruentissimus rerũ scripturarũq; quẽ probat cõmunis omnium hominum sensus. Omnes enim non solum Christiani, imo & Iudæi, Sarraceni, & Gẽtiles, leges suas, quas maioris authoritatis, certiorisque veritatis habent super commentaria suorũ hominũ priuatorũ, per alia scripta intelligũt. Quærũtergo patres in scriptis dei veritatẽ suorũ scriptorũ: sed quærimus nos in suis sensum diuinorũ. Paulus docuit nos, hoc faciendũ fore, qui Apostolos, Prophetas, Euangelistasq; tanquã gradus distinctos, ad quos pertinet diuinam scripturam summæ sempiternæq; veritatis cõdere, ac interpretatores sermonũ, ad quos expectat illã cõditã interpretari, in ecclesia esse, dixit.

D ij

Not.

* Lumen fidei facit nobis scripturas diuinas notas quo ad veritatẽ / nõ autem quo ad claritatẽ: quia hoc facit lumen gloriæ.

Lib. 2. & 3. Art. 2.
2. Pet. 3.

† Hominum scripta præ se ferunt suũ sensum: licet & sæpe ipsi quos quæ subobscurè fuerint loquuti.

‡ Vniuersaliter magis vera / & minus clara per minus vera & magis clara manifestantur.

1. Corint. 13.
& ad Eph. 4

Patres commentaria scribentes, hac vna ratione firmati, non se, nec nos illuserunt: imo se exercuerunt in lege domini die ac nocte meditantes, nosq; suos posteros illustrarunt. Beati illi. Cæterum dum nobis obijcis, quod commentaria patrum recipientes, & per illa dei scripta intelligentes, plus credamus interpretantibus q̄ loquenti scripturæ, falsissimum est, ac à nostris mentibus longissimum. Qui non quærimus in scriptis hominum veritatem scriptorum Dei, quæ credimus verissima, certissima, firmissimaq; licet illa non intelligamus, vt monstrauiamus: sed tantum eorum sensum, intelligentiamq;. His enim, hoc est, sensu & intelligentia habitis per patres, patribus dicimus. Iam nõ propter vos veritates scripturarũ recipimus, sed quia nos ipsi credimus eas esse diuinas. Tantum à vobis illarum intelligentiam, non illarum veritatẽ expectabamus. Sic Samaritani per mulierem, mundus per Apostolos olim Christum intellexerunt: cui cognito, plus nimis quàm illis per fidem adhæserunt. Sic & nunc multi multi per prædicatores credunt: ac nos sæpe homini nobis incognito prius per suum famulum osteso, plusquam famulo adhæremus.

Luthe.

Nona argumentatio ex pugna patrum inter se inuicem sic ponitur. Iam quanti errores in omnium patrũ scriptis inuenti sunt? Quoties sibi ipsis pugnant? Quoties sibi inuicem dissentiunt? Quis est qui non sæpius scripturas torserit? Quoties August. solum disputat, nihil diffinit? Hieron. in commentarijs fere nihil afferit. Qua autem securitate possumus alicui niti: quem constiterit sæpius errasse, sibi & alijs pugnasse, scripturis

Respons.

* Scripta dei sũt
vtrique magis ver
ra scripta homin
num magis clara
quoad sensum in
quo fiũt: ideo pat
res p scripta dei
sua probant, & p
sua dei scripta de
clarant.

Cap. 18.

vim fecisse, nihil asseruisse, nisi auctoritate scripturæ nos omnia eorum cū iudicio legerimus? Nullus attigit scripturæ æqualitatem, sicut nec debuit: quāquam vetusti illi propius accesserint, quòd in scripturis diligē tiores fuerunt.

Catho. CAP. XXI.

Nona respōsio. Pugnarūt patres sæpe, & sibi, & ad inuicē: vnde nos nō semper, nec omnes, nec in omnibus: sed tātum in ea, quā conformiter omnes, aut eorū maior, seu sanior pars sententiā tulerint, eos sequendos irrefragabiliter dicimus, mōstrauimusq;. Pugna autē eorū, & in suis scriptis dissensio, & ab inuicē, & à se manifestū signum est, eos in illis vera dixisse, in quibus omnino sine discrimine cōuenerunt. Nā rogo, tot homines sic liberi, sic sancti, sic docti, sic alias suæ sententiæ tenaces: totiens distincta tenentes, nec à se, nec ab alijs dissentire timētes: quomodo potuerunt eandē penitus, ad idē dubium sententiā ferre, nisi essent ab ipsius rei veritate coacti, maxime sub eisdē temporibus, & in diuersis locis diffinientes? Nequaquā. Dicas tu Luthere quicquid libuerit: nos catholici tātō magis patres vere dixisse credimus, in quæ cōformiter firmanunt, quāto eos nouimus, alias sibi, & ab inuicē dissensisse. In rebus enim grauissimis, quales sunt, quæ religionis sunt fidei, & morum nequibant ipsi sic ad vnū venire, nisi eos spiritus dei pacis, & vnitatis amator ad concordia vocaret, quo sancta Ecclesia viuificatur, & regitur. Cæterum, si patres expellis, quia sibi & ad inuicem aliquando pugnarunt: quomodo tu solus audiri vis, homo qui contra omnes pugnas, & tibi ipsi sepissime contradicis? Namq; quòd aduersus omnes pugnes

* Patres in quibus sunt irrefragabiliter audienti.

Supra cap. 12

* Pugna patrum in multis est figuram euidet. svritatis pro illis in quibus ipsi cōformiter sunt loquuti.

* Optima argumenti Lutheri in eundem retorſio ob id q. ipse cum omnibus pugnet & sibi sit sepiſſime contrarius.

AXIOM. CHRĪ.

ipsis tuis, quos etiam monitus publicasti articulis constat, quod autē tibi contrarius sis: tum & eisdem articulis quos reuocasti ad peiora: tum ex illis quæ antea protestatus eras, fit notum. Tu enim primum, quū tuas conclusiones obtuleris disputandas, protestabare in hac forma, Protestor, inquis, me prorsus nihil dicere aut tenere velle, nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde in ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis hucusque seruatis, & ex canonicis ac decretalibus pontificijs habetur, & haberi potest. Iterum in actis tuis ita continetur. Hodie protestor me non esse mihi conscium aliquid dixisse, quod sit contra sacram scripturam, ecclesiasticos patres, aut decretales pontificū, aut rectam rationem. Ecce tuas protestationes Luthe-
re. Quæso, agnosce te tuaq; in te, & in tuis: & videbis simul, quam iusto iudicio ab omnibus variis comprob-
 beris, qui nunc cunctos sanctos patres, omnesq; pontificum sacros canones explodis, quos ante approbasti. Sic si patres non audiendos iudicas, quia alias sibi & ad inuicē pugnarunt, necesse est te ipsum non audiendum fatearis, qui tibi sæpe, & alijs semper contradicis. Unde hoc tuo iudicio non te tibi fidere debuisti, in eo lapsus, propter quod non fore alijs fidendum dicis. Porro qui hic affirmas omnes patres circa diuinas scripturas errasse. Dic, rogo, vbi erat illarum manifesta claritas, quam prædicas? aut quomodo illam lucem non viderunt ij mundi corde, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, Athanasius, Cirillus, Chrysostomus, Basilius, Hilarius, Cyprianus, alijq; sancti & docti? Vbi erant istorum sanctitas, & doctrina seu eruditio? quomodo per suam sanctitatem veram

* Prima Lutheri protestatio a qua postea cecidit in peius proficiens/vt & in hoc perdit hominis manifestam conditionē a Paulo pro nostra instructione expressam teneret.

* Non debuit sibi fidere Lutherus eo lapsus/ quo alijs non fore fidendum dicit.

intelligentiam non acceperunt diuinitus, aut per doctrinam non inuenerunt humanitus? Væ tibi. Aut rogo, si isti non, qui alij lucem hanc inuenire valebunt? An forte non petierunt illam dari sibi, tãquam panem quotidianum suis filiis spiritualibus subministrandum? Absit talia de tantis patribus existimare. Præterea si, vt inquis, omnes patres sanctos & doctos in diuinis scripturis errare vidisti, quare vt tibi timeres, tibi non dixisti: Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid erit? Vt vel sic tremebundus ad ecclesiam columnam & firmamentum veritatis confugeres?

CAP. XXII.

Quæris, qua securitate possumus alicui niti, quem cõstititit sæpius errasse, sibi & alijs pugnalisse, scripturis vim fecisse, nihil asseruisse. Respondemus, si quæ asserit, aliquo miraculo vero, quod à solo deo esse potest: vel sacra scriptura, non authoritate humana, sed diuina allata, spiritu sancto inspirante: vel determinatione ecclesiæ, quæ columna & firmamentum veritatis est: vel generali consuetudine, & antiquissima ecclesiæ, vel conformi patrum aliorum sententia: vel etiam aliqua euidenti ratione ex aliquo horum deducta monstrauerit. Hæc enim sunt, quæ vel omnia, vel singula apud fideles Christi, res religionis fidei scilicet, aut morum, irrefragabiliter probant. Apostoli sua, aliquando miraculis, aliquando scripturis, aliquando etiã concilio determinarunt. Patres etiam qui post Apostolos in Apostolorum loco successerunt sua aut per miraculũ, aut per scripturam, aut per ecclesiam, aut per consuetudinẽ, aut per conformẽ maiorũ sententiã probarunt.

Qui alijs pugnat
quo credendus
est.

Miraculis & scripturis sæpe concilio. Act. 15.

Sic Augustinus pro vnicò baptismo concilium.

pro libero arbitrio / scripturam / pro peccato originali paruulorū conformē patrū sententiam in expositione scripturā adduxit.

Multa hic de his dicenda erant: sed quia infra omnia per singula tractanda sunt in articulis, ideo modo satis. Quærantur cuncta hæc in suis locis, in quibus amplissime per singula probantur.

Luthe.

Decima argumētatio ex dictis Augustini, quasi eo iudice liceat omnes interpretes expellere, sic habetur. In qua re ne iuste videantur vociferari, præclarissimū exemplum habeo Augustini, quod sæpius adduxi, & quia surda eum aure transeunt, sæpius inculcare oportet: ubi dicit, in epistola ad. D. Hiero. Ego solis eis libris qui canonici dicuntur, eū deferre honorē didici, vt nullum eorum scriptorē errasse firmiter credā. Cæteros vero quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant, ita lego, vt non ideo verum credam, quia ipsi sic senserūt, sed si per canonicas scripturas, aut rationem probabilem mihi persuadere potuerunt. Cur non & hunc Aug. arrogantia arguūt, qui prorius omnes ad vnum tractatores scripturæ cōtemnere audet, quatenus scripturis, & rationibus non persuadent: & nobis idem faciendum docet. Lib. 3. de Trin. d. Noli meis literis velut canonicis inseruire.

Catho. CAP. XXIII.

Decima responsio. Dixit quidem Augustinus hæc quæ refers, sed longe ad alium sensum. Non enim vt authoritatem à patribus, patrumq; sententijs negaret. Absit, sed vt authoritatē diuinarum scripturarum super omnia patrum scripta ostenderet, cōmendaretq;. Ab eo maxime, quòd scripta dei tantum authoritatis, grauitatis, maiestatis, & excellentiæ habeant, vt ipsa sua assertione, etiam si non intelligentur, aut impolli-

Epistola. 19. quæ est ad Hieronymum / & in prol. lib. 3. de Trin. * Non voluit Augustinus in illis verbis authoritatem patrū infringere: sed docuit eā ab excellentia canonicæ authoritatis deficere.

bilía videantur, sine hæsitatióne credantur. Sic vt sua assertio, sua sit sufficientissima probatio: quod nequaquã vlla hominum scripta vnquã habuerunt. Vnde licet contra patrum cõmentaria inquirere, disputare: ali quãdo etiã determinare, si à scriptura, vel ecclesia, vel vniuersali & antiquissima consuetudine ecclesiæ, vel etiã si à patrum conformi sententiã recesserint. Horum autem nihil contra diuinam scripturam præsumere, ne dum facere licet. Augustinus ergo hoc voluit. Ecclesia etiã hanc Augustini catholicam sententiã in illis suis verbis approbavit, approbatque hodie. Verum quia sapientibus, & insipientibus debitores sumus, vt cuncti nouerint hæc fuisse Augustini mentem expressã, placet sua verba integraliter fideliterq; referre. Sic enim ad Diuũ Hieronymũ scribẽs, inquit. Ego enim fateor charitati tuæ: solis eis scripturarũ libris, qui iã canonici appellãtur, didici hunc timorẽ honorẽq; deferre, vt nullum eorũ authorẽ scribẽdo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrariũ veritati, nihil aliud quã vel mēdosum esse codicẽ, vel interpretẽ nõ assecutũ esse quod dictũ est, vel me minime intellexisse non ambigã. Alios autẽ ita lego, vt quãtalibet sanctitate doctrinaq; præpolleãt, nõ ideo verũ putẽ, quia ipsi ita senserũt: sed quia mihi, vel per illos authores canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te mi frater sentire aliquid aliter existimo: prorsus inquam nõ te arbitror, sic legi tuos libros velle, tanquam prophetarum vel Apostolorũ: de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est. Hæc Augustinus. Sic ipse scripsit:

Dist. 9. cap. Ego
solis

Epist. 19

* Monstrat mēte
Augustini ex suis
verbis manifestis
in variis locis.

Lib. II, cap. 7

sic tu sua verba referre debuisti. Idē clarius pro eodē
 contra Faustum. Differentiā diuinarū, humanarūq;
 scripturarum notans, inquit, Quod genus literarum
 (id est humanarum) non cum credēdi necessitate, sed
 cum credendi libertate legendum est. Cui tamen ne
 intercluderetur locus, & adimeretur posteris ad quæ-
 stiones difficiles tractandas atq; versandas, linguæ ac
 styli saluberrimus labor, distincta est à posteriorum li-
 bris excellentia canonicae authoritatis veteris, & noui
 testamēti. Quæ apostolorū cōfirmata tēporibus, per
 successiones episcoporū, & ppagationes ecclesiarū tā-
 quā in sede quadā sublimiter cōstituta, cui seruiat om-
 nis fidelis, & pius intellectus. Ibi si quid velut absurdū
 mouerit, nō licet dicere, autor huius libri nō tenuit ve-
 ritatē, sed aut codex mēdosus est, aut iterpres errauit,
 aut tu nō intelligis. In opusculis autē posteriorū, quæ li-
 bris innumerabilibus cōtinētur, sed nullo modo illi, sa-
 cratissimę canonicarū scripturarū excellētiae, coęquā-
 tur, etiā in quibuscūq; eorū inuenitur eadē veritas, lon-
 ge tamē est impar authoritas. Hæc Augustinus. Ecce
 quod vbiq; eandem quā nos ponimus, & Augustinus
 ferme per eadē verba ponit sententiā. Non quod scri-
 pta patrū habere authoritatē neget, sed quod illa mul-
 to minorē quā diuina scriptura, habeāt, cōcedat. Cæ-
 terū quātū Augustinus ipse deferat cōcilio vniuersali,
 cōsuetudini generali ecclesiæ, ac patrū cōformi sentē-
 tiæ, infra suis locis ostēditur. Videat qui voluerit, præ-
 fertim articulo sexto per totum: quo loco multa Augu-
 stini dicta pro authoritate sanctorū patrū adducūtur.

Luthe.

Decima prima argumentatio ex dicto Hilarij, quo

Art. 4, & 6.

vult scripturæ sensum ab illa esse referendum, & non afferendum: quasi sola scriptura habeat declarare sese nullo alio audito, sic ponitur. Et Hilarius vel inter primos in suo de Trinit. libro primo dicit. Optimus interpretis hic est, qui sensum e scriptura potius retulerit, quam attulerit: nec cogat hoc in dictum contentum videri, quod ante intelligentiam docere præsumpserit. Ecce hic insignis author vult e scripturis referri, non afferri in scripturas intelligentiam. Non ergo hoc est elucidare sapientiam (de quo gloriantur) multa patrū dicta congerere, & ex ijs scripturam intellectam præsumere: sed e scriptura intelligentia relata, & per sui solius collationē elucidata, illorum dicta iudicare. Sic & beata virgo conferebat verba omnia in corde suo.

Catho. CAP. XXIII.

Decima prima responsio. Optime dixit Hilarius: nosq; cum illo constanter clamamus: optimum interpretem illum esse, qui sensum e scriptura potius retulerit, quā attulerit: nec cogat hoc in dictum cōtentum videri, quod ante intelligentiam docere præsumpserit. At hoc nihil est aliud, quā illum optimum interpretē dicere, qui diuinas scripturas nō proprio spiritu sui legentis, sed dei spiritu per eas loquētis interpretatur. Talis enim nō est dubium, quin omnium interpretū optimus sit. Sic Hilarius dixit: sic Augustinus docuit: sic Ecclesia determinat: sic nos ingenue confitemur, vt supra per multa habitum est. Sic autem sanctorum patrū conformis sentētia in intelligētia scripturarum optimus interpret erit, proprium sensum e scriptura referēs, & nō afferēs. Mōstratur quia sanctissimi & doctissimi, ac alias suum videre secuti, non potuerunt ad

* Optime dixit Hilarius / sed id quod nos dicim⁹

* Conformis sententia patrum diuinae scripturae optimus est interpretes, sic Augustinus contra Iulianum Pelagianum.

Art. 6

Luc. 2

* Virgo semper Maria domina nostra / quomodo conseruabat verba conferens in corde suo.

conformem sententiã venire, nisi aut manifesta veritate scripturarum coacti, aut diuina reuelatione superius illuminati. Multa hic dicenda erant, quæ quia infra proprium locum habent, in quo de authoritate patrum futurus est sermo modo missa facimus. Cæterum si tibi placuit Diuus Hilarius, vt hic etiam illum confitearis insignē authorē: quomodo hunc insignem authorem in libro de synodis pro Ecclesia, & vniuersali concilio clamantem non audis? An non idem Hilarius vtrobique? Absit: Porro beata virgo domina nostra conseruabat omnia verba illa, conferens quidem in corde suo: sed non quasi incredula, per collationē ad scripturas creditura. Non enim nō credebat, quæ omnia illa optime nouerat: sed conseruabat conferēs, hoc est meditans, ac contemplans diuinam bonitatem, clementiam, & amorem; cuncta memoriter voluens, quæ illuminationibus scripturisq; fuerat edocta. Inde in amorem dei cum gratiarum actione magis ac magis accendenda, in se cernens à prophetis longe ante prædicta. Virginem concepisse, peperisseq; in Bethleem, virgam de radice Iesse egressam, florem de radice eius ascensum, quorum omniū testimonia in diuersis prophetis legerat. Comparat ergo verba prophetarum factis, non vt per hanc collationem de nouo credat, alias non creditura: sed vt fortius, intensius, amicabiliusq; hæreat? Et quid? Cōferebat quidem beata virgo quæ audierat, sed nec ob id authoritatem ecclesiæ, aut conformem patrū sententiam negabat. Absit.

Luthe.

Decima secūda argumētatio, ex quibusdā scripturarū dictis à se perperā intellectis, sic est. Quod si vt hoc

auderemus, & deberemus, Augustinus, & Hilarius, alijq; nō docuissent, nōne Paulū habemus ad Thessa. dicentem. Omnia probate, quod bonum est tenete: & Galat. 1. Si quis aliud euangelizauerit, præter id quod accepistis anathema sit: & 1. Ioan. 3. Probate spiritus vtrum ex deo sint. Has certe Apostolicas monitiones necesse est omnes contemnere, si quælibet patrum dicta oportet absq; iudicio admittere. Iudicio, inquam, spiritus, quod nullis nisi sacris literis voluit includi & contineri.

Catho. CAP. XXV.

Decima secunda respōsio. Apostolus est qui te dānat, o Luthere, etiam nobis tacentibus. Ipse enim Ecclesiam dixit columnam & firmamētum veritatis, ipse Hierosolymam petijt, prædicationem suam collaturus cum fratribus, ne cū alijs prædicasset, reprobus efficeretur: ipse cum fratribus Apostolis, & senioribus concilium celebrauit: cessasse legalia determinauit, ac nonnulla obseruanda imposuit: ipse præcipiebat obseruari traditiones seniorum: ipse Ecclesiā cōmissam pastoribus, & doctoribus regendā illuminandāq; ab illis dixit: ipse quæ verbo tenus, nec per scripturam dixerat, summopere obseruāda fore asseruit. At qui omnibus his docuit obediendū, vtiq; non solam scripturam pro rebus Christianorū finiendis, imo & scripturā, & multa alia fecit certissimos iudices. Rogo, Si Ecclesiam nolebat audiri, quomodo eā columnam & firmamentum veritatis nominabat? Si conciliū parui pēdebat, quomodo ad fratres cum illis sua conferre veniebat? Dixeris forte, quia fratres sancti & docti erant. Respondemus, etiam Paulus sanctus, & doctus

* Paulus damnat Lutherum.

1. Timo. 3.
Galat. 2.
Act. 15.
Ibi.
Act. 20.

2. The. 2.
Paulus inquit Lutherum damnat / quia scripturam / sed nō solam scripturā imo & multa alia in ecclesia dei dixit audienda fore.

erat, vas electionis, qui nō ab homine, nec per hominē, sed à deo, & patre domini nostri Iesu Christi euangelium acceperat. Si patres pastores, & doctores cōtemnebat, quomodo ecclesiā eis cōmissam esse prædicabat? illuminandā ac regendā dicebat? Aut si solā scripturā audiendā iudicabat, quomodo quæ solo verbo docuerat, obseruari præcipiebat? Voluit quidē Apostolus scripturā, sed nō solam scripturā, imo & multa alia apud Christianos audiri. Nēpe scripturā, ecclesiā per suas determinationes, antiquissimas, ac generales cōsuetudines, patrūq; conformes sentētias. Multa hic de his omnibus dicenda erant, sed quia infra singula suos habent speciales articulos, super sedemus. Placet tamen interim ad hæc quæ ex diuinis scripturis adducis loca sigillatim respondere.

CAP. XXVI.

Dixit quidē Apostolus. Omnia autem probate, quod bonum est tenete, bene quidē & optime. Erant enim apud Thessalonicēses, & veri prophetæ: & fallaces quidā, ac subdoli: & quia minus compertum illis erat, utrīnā horum ex deo essent, & veridici, simul omnibus aduersabātur, & cunctōrū dicta improbabant. Paulus autem hoc corrigens, ne cū falsis veri prophetæ expellerentur, dixit potius omnes audiendos prius admonens. Spiritum nolite extinguere: prophetias nolite spernere. Verum ne hoc verbo accipiendos fore etiam falsos prophetas cum veris intelligerent, & sic omnes admitterent, quemadmodum ante omnes expellebant, subdidit. Omnia autem probate: quod bonum est tenete, id est omnes audite: omnesq; probate examine iudicij: & quod bonū à vobis probatū fue-

* Si Paulus solā scripturā obseruari voluisset / q̄ solo verbo docuerat non cōmendasset.

9. Ad thessa. 1
Fecit Paulus ne cum falsis veri / sed soli falsi essēt explorati.

rit, tenete. Sensus iste manifestus, & clarus est: quo vult
Apostolus, nos non nisi cum delectu verba hominum acci-
pere. Verum hic non exprimitur ad quam regulam, vel ad
quem iudicem hominum de deo loquentium verba examina-
da sunt. Vnde locus iste nihil omnino ad presentem di-
sputationem expectat. Non enim de probatione huma-
narum sententiarum disputamus: sed tantum de eo, quo hu-
mana verba probari, aut improbari habent: quod Apo-
stolus in hoc loco non determinat. Quid dico? Imo lo-
cus iste nostram sententiam firmat. Namque si hac determina-
tione Apostoli, dicta hominum probanda sunt, ut sunt,
ad quem iudicem examinanda erunt, nisi Ecclesiam, quam
Apostolus ipse columnam & firmamentum veritatis vo-
cat? Iterum, si dicta hominum examinanda sunt, ut reue-
ra sunt: absque dubio per eos doctores Ecclesiae, & pa-
tres animarum examinanda sunt, quibus deus optimus
maximusque suam Ecclesiam commisit regendam, illu-
minandaque. At Paulus tales dicit, pastores & doctores.

CAP. XXVII.

Dixit etiam Apostolus. Si quis aliud euangelizauerit
praeterquam quod accepistis, anathema sit. Verum in hoc,
non eos qui plusquam ipse, sed eos qui contra quem ipse pra-
dicauerat, praedicarent, percutit. Apostolus enim lega-
lia cessasse dixerat: Galatae autem nescio a quibus fasci-
nati legalia obseruabant, quasi lex cum euangelio curreret.
Apostolus hoc non passus inquit. Miror, quod sic tam cito
transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Christi, in
aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui,
qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium
Christi. Ostendens autem suam praedicationem verissimam,
certissimamque esse, neque posse a quouis hominum contra

* Vult apostolus
hic ut verba
hominum / ho-
minum cum deo
accipiamus /
sed qua regula
ista probanda sint
hic non explicat /
explicat tamen
alias / quando ecc-
lesiam firmamen-
tum veritatis di-
xit.

* Cassiodorus
ad hoc optime
dixit cuius ver-
ba infra ponun-
tur. Lib. 1. art. 9
Cap. 9

I. Corinth. 12
Et ad Eph. 4

Ad galat. 1

* Paulus non de-
nat eos qui plus-
quam / sed eos qui
aliud praedicarent.

Gal. 4

* Verba Pauli materia subiecta / de qua erat sermo / & aliorum apostolorum euangelistarumq; gesta ostendunt satis / ipsum / nō eos qui plus / sed eos qui cōtra prædicationem / dānasse.

* Augustinus ad hoc optime pro præterquā exposuit. / Extra. euang. secund. Ioan. 98. / Extra. Psal. 103.

1. Ioan. 4

eam aliquid adfirmari subdidit. Sed licet nos, aut angelus de coelo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Sicut prædixi, & nūc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Verba ista Apostoli maxime cum præcedentibus sumpta, monstrant satis, nō eum Paulum anathematizasse, qui plusquam ipse euangelizauerat Galatis, euangelizaret; sed eum tantum qui contra suā doctrinā prædicaret; quē admodū illi Galatarū cōturbatores cōtra doctrinā Apostoli, legalia obseruāda firmabāt. Nāq; si Paulus omnes, qui plusquā ipse prædicauit, prædicarent, anathematizaret, iam euangelistas aliosq; Apostolos anathematizasset, qui multa alia dixerunt, quæ ipse Galatas non docuerat. Absit autem hoc. Quid ergo? Proculdubio nō loquitur aduersus eos qui plura, sed tantum aduersus eos qui contraria prædicarent. Augustinus ad hoc optime dixit. Admonitio beatissimi Apostoli, de cordibus nō recedat. Si quis vobis euangelizauerit præterquā quod accepistis, anathema sit. Non ait plusquam accepistis, sed præterquam quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipse præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret quæ illorum fidei defuerunt; sed qui supplet quod minus erat, addit, nō quod inerat tollit. Quid clarius?

CAP. XXVIII.

Dixit insuper Apostolus Ioānes, discipulus, inquā, ille, quem diligebat Iesus. Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate prius si ex deo sint; quoniam multi pseudoprophetæ exierūt in mūdum. Verū quidem, ac optimum dicit, sed nec contra nos; imo nec ad

propositum præsentis disputationis est. Non enim de probatione spiritus, an facienda sit, quam omnes faciendâ ingenuè confitemur, sed tantum de iudice: quo regulâte, fieri habeat, disputamus. Hæc cōtrouersia est præsens. Tu dicis solam scripturâ apud Christianos, quæ religionis sunt probare: nos autem dicimus scripturâ: sed non solâ scripturâ: imo multa alia, scilicet miraculum verum, ecclesiâ vniuersalē in se, conciliū vniuersale, generalē & antiquissimâ cōsuetudinē ecclīæ, ac tandē sanctorum patrum conformē sententiâ illud idem mōstrare. Aliud ergo Ioānes ibi dixit, aliud nos hic disputamus. Cæterum si naturas rerum intelligentiasq; diuinarum scripturarū oculatius perpēdamus, Ioannes ipse contra te o Luthere, ad nostras loquitur partes: dicit enim in eadem contextura: In hoc cognoscitur spiritus dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christū in carne venisse ex Deo est. Quid ergo? Proponamus cum Ioāne. Nō omnis spūs est statim credendus, sed prius pbādus utrū ex Deo sit. Subsumamus cum eodē. Omnis spūs qui confitetur Iesum Chrm in carne venisse, ex Deo est. Concludamus cum sc̄tâ Ecclesia. Ergo spiritus patrum audiendus, recipiendusq; est: quia ipsi maxime post Apostolos & discipulos domini viri sancti, doctores illustrati, approbatiq; veris miraculis Iesum Christum in carne venisse, confessi sunt vita & doctrina: hoc est verbo & exemplo.

CAP. XXIX.

Olim sub lege, etiam prophetarum probādus erat spiritus, ne falsus propheta pro vero admitteretur: sed quo examinandus erat, non sic manifestū fuit. Primū enim euentus rei determinatus iudex fuit: vt illud de

* Nō est questio præsensian perionæ & dicta personarū sint probanda: sed quo iudice id licet debeat.

* Ostenditur quod Diuus Ioannes contra Lutherum ad nostras loquitur partes.

* Optima argumentatio.

* Apud Iudæos olim probandi erat propheta: ne falsus pro vero acciperetur.

AXIOM. CHRI.

Spū crederet dictū, q̄ à propheta prænunciatū, eueniret. Vel, vt aliqui volunt, ille in illo verus propheta crederetur, quod miraculo cōfirmaret. Postquā enim dominus falsos prophetas vitādos præceperat, subdidit. Q̄d si tacita cogitatiōe responderis: quomodo possum intelligere verbū q̄d dñs non est locutus? hoc habebis signū. Quod in noīe dñi propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dñs nō est loquutus, sed per tumore animi sui propheta confinxit: & idcirco nō timebis eum. Verū quia via hæc veros prophetas à falsis discerni difficulter ostendebat: tū quia falsus propheta virtute dæmonis multa potuit cognoscere, prædicereq; futura ex naturalibus causis necessario dependentia, aut per applicationē actiuorū ad passiuā, a se faciendā: tū quia potuit aliquod futurū a vero propheta audire, & tanquā suum proponere: tū grauius quia multi veri prophete nōnulla futura prædixerūt, quæ nō euenerūt: velut Esaias mortē Ezechię, & Ionas subuersionē Niniuę certior hominibus, seu potius manifestior regula statuta est, ex doctrina personarum habēda. Hoc est, vt ille verus propheta crederetur, qui quod prædiceret & veniret, opibus cōprobaret, à lege dei nullatenus recedendo: ille autē falsus, qui quicquid prædixisset, à lege deuiaret. Sic enī habetur. Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somniū vidisse se dicat, & prædixerit signū atq; portentū, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eam⁹ & sequamur deos alienos, quos ignoras, & seruiamus eis. Nō audies verba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tentat vos dñs deus vester, vt palā fiat utrū diligatis eū, an non: in toto corde, & in tota anima vestra. Sed nec ista regula manifesta erat. Nāq;

Deut. 18.

*Via seu regula probandi veros prophetas

Difficultas examinando veros prophetas.

*Quidam veri prophete prædixerunt quæ non euenerunt.

*Regula magis certa p veris cognoscendis.

Deut. 17.

phibitū erat in lege, extra atrium tabernaculi sacrificium offerre. David autē in aream ornā Iebusei: Helias in monte Carmelo. Gedeon quoq; sub quercu sacrificarunt. Qui omnes, quantū fuerint probati viri, ac ista eorum iacta ab omnibus approbata: diuina testatur scriptura: Quæ tñ non nisi ex eorū approbata vita, pbata sunt.

Leuit. 17. &

Deut. 12.

2. reg. vlti.

1. reg. 18.

Iudic. 6.

CAP. XXX.

Nunc etiā sub euangelio idē nobis præceptum est: nec solū Apostolorum, imo & Christi verbis, quibus dicitur. Attēdite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimētis ouiuū: intrinsecus autē sunt lupi rapaces. At quantum sit difficile lupum ouinā pellē vestitum agnoscere, manifestum est: & quid dico, lupum in ouē vestitum: imo & in angelum lucis, & ministrum Christi transfiguratum, etiā cum operatione signorū falsorum, vt Paulus testatur. Audacter, sed vere dico. Difficile est hos tales cognoscere: non autem impossibile. Si enim impossibile esset, nobis præceptum non foret. Possibile ergo est, illos cognoscere: sed qua regula: aut quo iudice cognoscēdi sunt: Saluator ipse docuit, dicens. A fructibus eorum cognoscetis eos. Sic ergo, si veri prophetæ a falsis: si bonus spiritus a malo: si ministri Christi a ministris diaboli, hac vna regula ex operibus sumpta cognoscēdi sunt, vt reuera sunt, quia non est participatio lucis ad tenebras, nec conuentio Christi ad Belial, sancti patres ministri Christi fuere, ac velut veri prophetæ accipiendi sunt: quos Deus optimus tot miraculis approbavit, bene sancteque vixisse.

Apud nos Christianos quoque videndum est, qui veri & qui falsi Christi ministri sunt.

2. Corint. 11.

2. Thesal. 2.

Math. 7. &

Math. 24.

* Optima regula Saluatoris nostri pro discernendis veris propt. etis a falsis ex qua euidenter concluditur; nostros sanctos patres veros Christi ministros fuisse: ac ob id ab omnibus audien- dos.

Luthe.

Decima tertia argumētatio ex factis aliorum erga dicta Apostoli, sic ponitur. Atque ut satius quod mirētur dicā, legimus in actis Apostolorū. ca. 17. quod ij qui cum omni auiditate verbum Pauli audierant, quotidie scrutabantur scripturas, si hæc ita haberent. Si ergo Pauli Euangelium seu nouum testamentum oportuit probari per veterē scripturā, an ita haberet: qui tamē authoritatē habuit a deo sibi datā sicut Apostolus, ut eius verbo crederetur, quid nos facimus, qui patrū dicta, quorum nulli, fuit authoritas noua docendi, sed tātum accepta per Apostolos cōseruādi, nolimus ad scripturæ iudicium vocari?

Catholi. CAP. XXXI.

Decima tertia respōsio. Pauli mos ubiq; seruatus ille erat, quo Iudæis prædicās, primū omniū Christū eis, ac ea quæ de ipso, & regno eius erāt in lege & pphetis psalmisq; nunciaret. Hoc enim ipse testatur nō semel. Nāq; in actis ap̄lorū accusatus præsi di dixit. Potes enī cognoscere, quia nō plus sunt mihi dies q̄ vndecim, ex quo aicendi adorare in Hierusalē, & neq; in tēplo inueniunt me cū aliquo disputantē, aut concursum facientē turbę: neq; in synagogis, neq; in ciuitate, neq; probare possunt tibi de q̄bus nunc me accusāt. Cōfiteor aut hoc tibi, q̄ scđm sectā, quā dicunt hæresim, sic deseruio patrio deo meo: credēs oibus quæ in lege & pphetis scripta sunt, spem hēns in deū, quā & hi ipsi expectāt resurrectionē futurā iustorū, & iniquorū. In hoc & ipse studeo sine offēdiculo consciētia hēre ad deum, & ad hoies semper. Infra corā Festo dixit. Auxilio aut adiutus dei vsq; in hodiernū diē sto; testificās minorī

Pauli mos erat ab eis quæ defalsuatore nostro ps̄ dicta erant incipere.

Cap. 24.

Pauli prima prædicatio præsertim apud Iudæos/ Christum ex prophetis & legentis nunciare.

Cap. 26.

atq; maiori, nihil extra dicens quàm ea quæ prophetæ locuti sunt futura esse: & Moses. Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annūciaturus est populo & gentibus: infra etiam quibusdam sibi dicētibus. Rogamus autem à te audire quæ sentis, ac constituto die ad se in hospitium venientibus exposcebat testificans regnum dei, suadensq; eis de Iesu: ex lege mosi & prophetis, à mane vsq; ad vesperam. Sic autem non mirum qd̄ audientes scrutarentur scripturas: si hæc ita haberet. Iudæi enim erāt nobiliores eorū qui sunt Thesalonicę, ac ob id legi & prophetis deditissimi. Aut rogo, Paulus doctissimus, prudētissimusq; cōcionator, quid potuit primū nūciare Iudæis, nisi qd̄ in eorum lege contentum erat? Aut quomodo corda eorum sedaret, quibus Christus scādālū erat, nisi primū quod ex eorum principijs lege scilicet & prophetis probaretur, nūciaretur? Alias enim, vbi esset illius prudentia, mansuetudo, ac benignitas, quæ maxime prædicatorem Euangelicū addecent? Aut quomodo qui sese p̄ scripturas vinci nouerant, scripturas non scrutarent? aut vt facilius, aut vt feruentius crederent? Rogo similiter vbi esset illorum prudentia, si hanc scrutationem negligeret qua seu facilius, seu feruētius traherentur? Cæterū si dum dicis (Si ergo Pauli euāgelium seu nouum testamentum oportuit probari per veterem scripturam an ita haberet. Quid nos facimus, qui patrum dicta quorum nulli fuit authoritas noua docēdi: sed tantum accepta per Apostolos conseruandi, nolimus ad scripturæ iudiciū vocari) sentias nihil in nouo testamēto admittendum fore, quod ex veteri probatum nō fuerit: falsum, impium, & hæreticū est. Sunt enim multa

Cap. 28.

* Cōtra hominē ex propriis principiis arguendū est primum.

1. Corint. 1.
* Christus Iudæis scandalum gentibus autē stultitiā debuit primū Iudæis ex illis / q̄ apud eos nota erant enūciari.

Non omnia particularia quæ in nouo testamento sunt, ex veteri probari possunt.

Nec dubiū quin sufficiat nobis Christianis hæc p̄ suas scripturas manifestas apud Iudæos probare in saluatore nostro fuisse completa. Valent enim hæc ipsum verum Messiam ostendere: quo recepto, audiendus est omnino obtemperandusq; velut ille, in quem iuxta legem, omne bonum Iudæorum, omnisq; eorum status ordinatus erat. Moses pro Messia obtēperādo dixit. Prophetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris: illum audietis sicut & me. Optime ergo ij fecerunt, qui hæc prima, principalia, sufficientiaq; per expressas scripturas à Iudæis receptas Iudæis probarūt, quibus admittis cætera consequenter admittēda erāt. Cæterū dicere, q̄ saluator noster, Apostoliq; omnia sua, quæ noui testamenti sunt, per vetus testamentum probarint, ferri non potest. Primū enim saluator huic sententiæ aduersatur, discipulis dicens. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Rogo, quomodo illa multa dicenda discipuli portare non valerent, si illa per singula ex veteri testamento probari possent? Paulus etiam inquit: Mihi enim omnium sanctorū minimo data est gratia hæc, in gentibus Euāgelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramētī absconditī à sæculis in Deo, qui omnia creauit: vt innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus p̄ ecclesiā. &c. Quæso, quod est illud sacramētum à sæculis in Deo absconditum: & per ecclesiam principatibus & potestatibus (bonis quidem & sanctis) reuelandum: si omnia & singula particularia noui testamenti in veteri testamento expressa erant? Aut quomodo à sæculis in Deo absconditum, si sibi prædictum: aut quomodo potesta

Deut. 18.
 * Multa in veteri testamento de saluatore nostro dicta sunt: quorum nonnulla apostoli & euangelistæ allegarunt.

Ioan. 16.

ad Eph. 3.

ad Eph. 3.

tibus & principatibus in cœlestibus erat occultū, quod patriarchis & prophetis erat manifestum? Aut quomodo pro magna gratia ponitur ecclesiæ, quod fuerat ante synagogæ concessum? Audacter, sed vere his diuinarum scripturarum verbis victus, non posse dico singula particularia noui testamenti, ex veteri particulariter monstrari. Hieronymus in cōmentarijs super illud Apostoli inter alia ad hanc nostram sententiam dixit. Si autem principatibus & potestatibus in cœlis, quas sanctas ministrasq; dei accipere debemus: licet quidā principem aeris istius & angelos eius interpretetur, ignota fuit multiplex sapientia dei, quæ nunc eis per ecclesiam reuelata est, quanto magis patriarchis, & prophetis ignota fuit? quos supra nō ignorasse mysteriū Christi, sed ita vt Apostolos nescisse monstrauius. Multiplex quippe sapientia dei: quæ sermone græco, & vt italicā multipharia, πολυποίκιλος appellatur, per ecclesiā dei, nunc & principatibus, & potestatibus reuelata est. Quam olim deus futuram in sua mente decreuerat, & nūc esse perfectam, ex eo quod videmus, agnoscimus. Crux itaq; Christi non solum nobis, sed & angelis cunctisq; in cœlo virtutibus profecit: & aperuit sacramētū quod ante nesciebant. Deniq; ad cœlum cum corpore deum reuerentem mirantur, & dicūt. Quis est iste qui ascendit de Edom, fuluida vestimenta eius ex Bosor: sic formosus in stola candida? Et in alio loco. Quis est iste rex gloriæ? dominus virtutū ipse est rex gloriæ. Hæc Hieronymus. Aut si omnia particularia noui testamenti particulariter ex veteri monstrantur, quomodo Hieremias dixit, Ecce dies venient, dicit dominus. Et feriā domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum non secū-

omnes enim
de virtutibus
etiam adhibet

Nequaquā omnia
particularia noui
testamenti ex
veteri monstrare
* Pulchrū dictū
Hieron. ad idem.

Isai. 63.

Psal. 29.

omnes enim
de virtutibus
etiam adhibet
omnes enim
de virtutibus
etiam adhibet

Optima ratio
ex scripturis ad
uersus Lutheru.

dum pactū, quod pepigi cū patribus vestris in die qua
apprehendi manū eorū, vt educerē eos de terra AEGi
pti: pactum quod irritū fecerunt, & ego dominus sum
eorum? Quæso, quomodo hoc foedus nouū est, & nō
secundum illum, si omnia istius, etiā particularia par
ticulariter in illo probentur?

Luthe.

Decima Quinta Argumentatio quasi ab inconue
nienti; irrisorieq; in nos fingitur sic. Alioqui si pontifi
cibus, aut doctoribus solis fidendū est, nec ad scriptu
ræ tribunal vocādi sunt, cur nō scripturas sanctas ex
plodimus, tanquā superfluas, & obscuriores, quā vt
eas possimus consequi? Eodem exemplo tandem & pa
tres sanctos repellamus, receptis in locū eorū a peruo
ribus, vt iactāt, theologis scholasticis, donec & ijs abie
ctis Aristotelē, & quo quisq; remotior a sacris literis,
et sanctis patribus fuerit, duces habeamus: sicut reuera
habuimus, & habemus, Tū reuera erit, vt scripturas
sanctas nō solū proprio spiritu nō interpretemur, sed
nihil nisi propriū spiritū, scripturis in totū incognitis,
reliquū retineamus: & meris opinionū nostrarū turbi
nibus & pcellis sine fine agitemur, sicut est dies hæc.

Catho. CAP. XXXIII.

Decima Quinta Responso. Consiliū tuū super ca
put tuum. Nos enim quia nobis datam gratiā non ne
gligimus, nequaquam diuinas scripturas verissimas,
firmissimas, utilissimasq; nec sanctos patres earū op
timos interpretes, nec doctores scholasticos, qui Chri
stianas veritates scientifico modo tractant, negligemus,
Paulus pro utilitate diuinarū scripturarū mōstrā

Non est diuina
scriptura negligenda, imo cons
sulenda audien
daq.

2. Tim. 3.

Ita ait, Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est
 ad docendū, ad arguēdum, ad corripiendū, ad erudiē-
 dū in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus
 bonum instructus. Augustinus in de doctrina Christi-
 ana ad idem multa, & inter alia dicit. Nō autē precipit
 scriptura nisi charitatē, nec culpā nisi cupiditatem, &
 eo modo informat mores hominū. Itē si animā præoc-
 cupauit alicuius erroris opinio, quicquid aliter asserue-
 rit scriptura, figuratū hoies arbitrantur: non autē asse-
 rit nisi catholicā fidē, rebus præteritis & futuris & præ-
 sentibus. Præteritorum narratio est, futurorū prænun-
 ciatio, præsentium demonstratio: sed omnia hæc ad eā-
 dē charitatē nutriēdā, atq; corroborandā, & cupidi-
 tatem vincendā atque extinguendā valēt. Chryso-
 stomus quoq; ad idē ait. A deo multa sunt, quæ nostrā op-
 pugnant animā, eoq; opus habemus diuinis remedijs,
 quō simul & iā acceptis vulneribus medeamur, & quæ
 nondū quidē inflicta sunt, sed post infligerentur, pro-
 hibeamus enim venientia diaboli spicula, extingue-
 tes depellentēsq; per assiduam scripturarum lectionē:
 infra, sic vbiq; fuerint libri spiritalēs: illinc omnis ex-
 pellitur vis diabolica, multaq; inhabitantibus accedit
 consolatio. Quādoquidē ipse etiā per se librorum aspe-
 ctus segniores nos reddit ad peccādū: siue enī quippiā
 ausi fuerimus eorum quæ prohibita sunt: nosq; ipsos
 reddiderimus pollutos: reuersi domū, conspectisque
 libris, acrius nos condēnat cōsciētia, reddimur cunctā-
 tiores ad eadē repetenda. Rursum siue in sanctimonia
 pstitimus, ex libris reddimur tutiores firmioresq;.
 Nanque simulatq; tetigit aliquis Euāgelium, mox cō-
 posuit suā ipsius mentē, & à rebus mundanis abduxit.

etiam scilicet &
 in scripturis
 etiam scilicet &
 in scripturis

Lib. 3. cap. 10.

Multæ utilitates
 diuinarum scri-
 pturarum.

* Conciones, de
 Lazaro.

* Magna utilitas
 in scripturis las-
 cris legendis: ma-
 ior tamen in ob-
 seruandis.

* Aspectus seu
 intuitus diuino-
 rum librorū uti-
 lis est.

* Ex diuina scri-
 ptura malus cor-
 ripitur: & bonus
 firmatur.

Idq; ex ipso solo aspectu. Quod si accesserit diligens lectio, nō aliter q̄ in sacris adytis, rebus diuinis vacans anima sic purgatur, meliorq; redditur deo cum ipsa per illas scripturas colloquente. Quid igitur, inquiunt, si non intelligamus ea quę non continentur in libris? Maxime quidem etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia. Non ergo possumus: sed nec volumus quod dicis diuinas scripturas explodere sanctissimas, vtilissimasq;. Consilium tuum super caput tuum.

CAP. XXIII.

Proposuisti o Luthere, quod omnes ante te proposuerunt hæretici: sed non probasti: proposuisti, inquam, cum & ex illis tuis patribus: sed cum illis etiam in probatione defecisti, vt per nostras responsiones tuis argumentationibus appositas satis superq; monstrauius. Verum vt magis quod admireris, sub paucissimis verbis habeas, ecce dicimus. Qui scripturam sacram petit iudicem, & solam illam audire vult, sibi ipsi repugnat. Mōstratur hoc hac vna & ea inuictissima ratione: quia scilicet ipsamet scriptura diuina multos alios a se constituit iudices audiendos, obtemperandosq;, omni appellatione postposita. Nempe miraculum verū, ecclesiā vniuersalem in se: vniuersale concilium ipsam representans, generalem consuetudinē eius antiquissimam, ac tandem conformem sanctorum doctorum sententiā; seu etiam rationem ex aliquo horum deductam euidenter. Hęc sex, diuinaq; scriptura cum illis septenarium numerum constituens, irrefragabiliter apud Christianos probant: licet nonnulla horum inter sese suos gradus maioris, aut minoris authoritatis sortiantur. Hęc

* Diuina scriptura etiam non intellecta prodest.

Proposuit lutherus cum aliis hæreticis suis prædecessoribus / q̄ sola scriptura sit audienda / sed in probatione defecit.

* Qui scripturā sacrā petit iudicē & solam illam audire vult / sibi ipsi repugnat.

* Ratio ex aliquo horā deducta euidenter nō habet specialem articulum in hoc opere quia nō est opus / eā sit notum non solum principia / sed etiam rationē ex principiis euidenter deductam probare.

sunt Christianorum principia: hæc apud ipsos pro rebus religionis probandis, audiri, obediriq; volunt, quæ omnia placet ex diuinis scripturis monstrare: pro singulis, singulos articulos statuendo: quibus finitis, prima pars huius operis deo iuuante, terminabitur.

*Primus articulus docet quæ & quanta sit
authoritas miraculi, ad probationem
eorum quæ nostræ sunt fidei & relig.*

LIB. II. CAP. I.

Miraculum verum diuinam authoritatem habet, qua sufficientissime id probat, pro quo probando adducitur. Hoc clarum nouimus, manifestumque magis: quam ut ratione indigeat vlla: sed quia sapientibus & insipientibus debitores sumus, illud etiam monstrare libet. Monstratur autem, Primum ex natura rei. Est enim miraculum omne & solum illud opus, quod supra totam creatam potentiam est, & solo deo actore fit: cætera vero alia quæ ab aliqua creatura fiunt, eo ipso miracula non sunt: quantuncunq; mirabilia, prodigiosaq; aut portentosa videantur. Sic omnes quotquot Christiani sapientes præcesserunt, miraculum acceperunt. Nec nos aliter illud accipere possumus: quàm ipsi acceperint, si recte, distincteque loqui volumus. At quod solius dei est, diuinam authoritatem habet: signum fallitatis esse non potest: vnde id sufficientissime probat, pro quo probando adductum est. Aut rogo: quomodo signum aliquod à solo deo erit: & diuinam authoritatem non habebit? aut forte quia Deus optimus maximusque decipere possit: id per miraculum dicendo verum: quod verum non

* Authoritas veri miraculi quam & quanta sit.

Quid sit miraculum proprie dictum apud omnes doctores: & quod à solo deo fieri potest.

* Sæctus Thomas 1. part. q. 1. o. art. 4. & 3. part. q. 43. art. 2. & 2. 2. q. 178 art. 2.

* Nos aliter accipere nomina non possumus quam acceperint sapientes: qui hætenus fuerunt.

Miraculum verum non nisi diuina virtute fieri valet.

est? Absit. Absit inquam, quia sicut omniscius non fallitur: ita infinite bonus non fallit. Non est enim ut homo qui mentiatur. Quam enim fidem, certitudinem, & firmitatem habebunt verba dei: si signa quæ eius solius sunt & a solo illo esse possunt, mendacium habuerint, aut unquam habere potuerint? An refert verbo, an signo alio mentiri? Nequaquam. Verba etiam saluatoris ad idem pro autoritate, & probatione veri miraculi sunt. Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Ecce inexcusabiliter culpat, visis miraculis non credentes, quod non faceret, nisi miracula sufficienter probarent. Idem pro eodem Iudæis ait. Si mihi non creditis, alioquin propter opera ipsa credite. Iterum ego maius testimonium habeo Ioanne. Opera quæ ego facio: illa sunt quæ testimonium perhibent de me. Idem ostendere volens suam potentiam, ex ostenso miraculo idem fecit, dicitur enim. Ut sciatis autem quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, dixit paralytico surge, &c. Nota verbum sciatis, non enim scire dicimur, nisi quod certissime nouimus. Iterum: eos irremissibiliter peccare dixit, qui miraculum a se factum non audiebant: & demonio tribuebant, dicentes. In Beelzebub principe demoniorum eicit demonia. Generalis regula in veteri testamento fuit, ut ille verus propheta crederetur, qui quod diceret miraculo confirmaret, dicitur enim: Quod si tacita cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum quod dominus non est locutus, hoc habebis signum: quod in nomine domini propheta ille prædixerit & non euenerit, hoc dominus non est locutus. Samuel ostendens peccasse po-

Deus nec potest fallere / nec falli / nec verbis nec signis.

Ioan. 13.

Inexcusabiliter peccat / qui visis miraculis non credit / aut non disposnit se ad credendum / faciens quod in se est pro fide habenda / quæ est dei donum.

Math. 9.

Miracula parant suo modo assensum / certissimum / certissimum / ob id quod per miracula scire dicimur.

1. Reg. 12.

pulum in petēdo regem, ex hac regula dixit. Inuocabo dominū, & dabit voces, & pluias, & scietis, & videbitis quod grande malū feceritis petētes super vos regē. Helias quoq; hominem dei se monstraui inquit. Si homo dei sum descendat ignis de caelo. Modus quoq; a Deo optimo seruatus quotiens veram fidem plantare voluit, ad idem est: nō enim nisi medijs miraculis illam plātauit. Mosē nanq; ad populum mittens, cum virtute faciēdi miracula misit, sic habetur. Respondēs Mosēs ait. Non credent mihi nec audient vocem meā, sed dicēt, nō apparuit tibi dominus. Dixit ergo ad eū. Quid est quod tenes in manu tua, Respondit, Virga. Dixitq; dominus. Projice eā in terram. Projecit & versa est in colubrum, ita vt fugeret Mosēs. Dixitq; dominus. Extende manum tuam, & apprehende caudam eius: extendit & tenuit, versaq; est in virgā, Vt credāt inquit, quod apparuerit tibi dominus deus patrū tuorum. Deus Abrahā, & Deus Isaac, & Deus Iacob. &c. infra virgam quoq; hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa. Saluator noster verus deus & verus homo iā iam in caelos ascēsurus discipulos suos mittēs ad veram eius fidem totum orbem conuersuros, nō nisi in virtute miraculorum, quibus quæ prēdicarent, cōfirmarent misit dicens. Euntes in mundum vniuersum prēdicare euāgelium omni creaturæ. infra: Signa autē eos qui crediderint hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eijciēt, linguīs loquentur nouis, serpentes tollēt, & si mortiferū quid biberint, non eis nocebit, super cōgros manus imponent & bene habebūt: infra. Illi autē profecti prēdicauerūt vbiq; domino cooperāte, & sermonē cōfirmāte sequētibus signis. Vides hic sermonē

* Ollm apud Iudaeos, sine dubio credebat: quod miraculo mōstrabatur.

* Deus quoties si dē plantare voluit: toties virtutes faciendi miracula dedit.

Exod. 4.

* Sic quondam Mosi virtutē huiusmodi dedit.

* Habuit Mosēs virgam in qua fecit miracula.

Marc. vii.

Sic Apostoli virtutē faciendi miracula habuerūt quibus verā fidē confirmarunt: & breuissimi tēporis spacio totum orbē cōuerterūt

euangelicæ prædicationis, veris miraculis confirmari præbatur; a deo tanquam suis propriissimis signis, quæ nullomodo fallere possent, & super omnem authoritatem creatam altissimarum rerum fidem facerent infallibilem. Paulus quoque prædicationem suam commendat, eo quod non arte verborum, sed virtute signorum ea suaserit, dicens. Sermo meus & prædicatione mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute dei: alia translatio habet, in ostensione spiritus & potestatis. Iterum quosdam reprehendit, quod a fide Christi miraculis confirmata deficerent, dicens. O insensati Galatæ quis vos fascinavit non obedire veritati: ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est, & in vobis crucifixus? Hoc solum a vobis volo discere, Ex operibus legis spiritum accepistis: an ex auditu fidei? Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne consumamini? Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa, Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis, ex operibus legis: an ex auditu fidei? Iterum, Christi mysterium per revelationem sibi notum proponens subdit. Cuius factus sum ego minister secundum donum gratiæ dei quæ data est mihi secundum operationem virtutis eius. Augustinus ad Honoratum contra Manicheos, pro eodem de miraculis loquens, eorum valorem authoritatemque manifestas dicit. Rursus hæc in duo diuiduntur: quædam enim sunt quæ solam faciunt admirationem, quædam vero magnam etiam gratiam benevolentiamque conciliant. Nam si quis volantem hominem cernat, cum ea res nihil spectatori afferat commodi præter ipsum spectaculum; miratur tantummodo;

2. Corint. a
 * Paulus ex miraculis a se factis suam prædicationem commendabat.

Gal. 3.

Galatæ reprehenduntur / quod in eo non persistunt in quo miracula viderunt.

1. Phe. 9.

cap. 16. tom. 6.

Quædam miracula solam admirationem habent quædam vero etiam utilitatem.

si quis autem graui & desperato morbo affectus mox ut iussu fuerit conualescat, admirationem sanitatis suae sanantis etiam charitate superabit. Talia facta sunt illo tempore quo deus in vero homine quantum sat erat hominibus apparebat, sanati languidi, mūdati leprosi, incessus claudis, cæcis visus, surdis auditus est redditus. Homines illius temporis aquam in vinum conuersam, saturata quinq; milia quinq; panibus, transita pedibus maria, mortuos resurgentes viderunt. Ita quædam corpori manifestiori beneficio: quædam vero menti occultiore signo: & omnia hominibus maiestatis testimonio consulebant. Sic in se tunc animas errantes mortaliū diuina commouebat authoritas. Hæc Augustinus. Chrysostomus ad idem p̄terquam q̄ sc̄pe, ad saluatoris nostri virtutem potentiamq; ostendendam miracula idonea esse dixit, quæ insuper terrarum orbē allexisse confitetur, super Ioānem, tandem super acta Apostolorū inquit. Proinde ex miraculis certam & indubitatam facit resurrectionis fidem, ut non solū euidentis esset eius c̄tatis hominibus, verum etiā omnibus secuturis. Hieronymus super Math. ad idem ait. Ne hominibus rusticis, & absq; eloquij venustate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicētibus regna cœlorum, dat potestatem infirmos curare, leprosos mūdare, dæmones eiicere, ut magnitudinem promissorum p̄bet magnitudo signorum. Ratio naturalis ad idē etiam est manifesta ex communi omnium hominū sensu, & quarumcunq; notionum: nisi enim iudicassent omnes verum miraculum diuinam authoritatem habere sufficienterq; probare, nequaquam totus orbis euangelicam legem super omnes alias, opera, verba, cogitatiōes, appetitusq;

Saluator noster
multa fecit mira
cula vtilia.

Authoritas mira
culorū diuina.

Homel. 2. & 71.

Homel. 1.

Cap. 10.

* Gregorius idē:
idē: Ad iō. ita sunt
autē prædicatori
bus miracula / ut
fidē verbis daret
vireus ostensa: &
noua facerent / q̄
noua prædica
rent.

reprimentem, deos deasq; patrias quas venerabantur ab antiquo pellentem reciperet. Quando præsertim tyrānicus gladius, vel ob solam fidei cōfessionē, Christianos iugulabat. Verum quia communissimū: imo naturaliter notissimū erat, miraculum a solo deo fieri, & non nisi vera probare, breuissimo temporis spacio latissima mundi regna, ob visa miracula Christum, & hūc crucifixum in verum deum susceperūt. quem nūc nos colimus, totoq; animi affectu libentissime verum deū & verum hominem confitemur. Quod autē dicimus, miracula fidem generare: sic intelligendū est, vt fides dei donū infusum credatur. Et hoc enim donū dei est, teste Paulo, ac sic vt liberū quoq; hominis seruetur arbitrium in actu credendi iuxta Augustinum dicētem. Cætera potest homo nolēs. Credere autem nō nisi volens. Quid ergo faciunt miracula? Respondeo. Homines ad credendum, & vt faciant quod in se est, optime disponunt, & omnes excusatiōes tollunt: quia saluator dixit: Si opera non fecissem quæ nemo alius. &c. vsq; ibi. Nunc autem excusationem non habent.

CAP. II.

Patres scholastici probatiuā vim veri miraculi, omnes quasi per vnum confessi sunt: tantum differentes, q̄ quidam illud de eo quod probat sciētiam, hoc est, asensum certum & clarum: quidam vero fidē, id est, asensum certum & obscurum causare dixerūt. Qui primū sensum tenuerunt, eo moti sunt, q̄ ista duo principia, Omne reuelatum a deo est verū: Omne quod miraculo pbatur a Deo reuelatur: clarissima esse dixerūt ac manifesta, quēadmodum illud principium. Quod

* Authoritas ac virtus miraculorū aduersus gladios, flagella, & cædes cruentas præualuit: & tandem totum orbē vere fidei subiegit.

* Primū sensum secuti sunt Franciscus de mairo nis, & Dionysius carthusianus in prol. a. lib. sent. Secundum vero Durandus de san to pertiano, & Gregorius de arimino ibi.

libet est, vel nō est. Hoc enim admissio, quia clarū est, deū non nisi verum reuelare posse ex sua scientia & bonitate: & clarū similiter, omne miraculo probatū, a deo reuelari, qui solus miraculum facere potest. Iam qui ad probandam aliquam veritatem miraculum fieri videt, veram scientiam de illa habet: quia sic ex euidentibus & claris deducit: Omne reuelatum a deo est verū. Et omne miraculo probatum a deo reuelatur: sed hæc propositio a deo reuelatur, quia miraculo probatur. Ergo illa vera est. Antecedēs est clarū seu euidens: ac per idem consequens ex eo deductum. Sic aut̄ has duas propositiones. Christus est missus a deo. Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: ab apostolis qui eas resurrectione Lazari, & sanatione paralytici probari viderunt, non creditas, sed scitas esse dixerunt. Hoc suum videre tali exemplo docent. Sicut qui clare deū, eumq; mouere intellectum alicuius ad assentiendum alicui conclusioni videret, illam esse veram euidenter cognosceret: licet res illius non intueretur, eo q̄ clare nouit, deum neminē decipere posse: sic viator sciens verū miraculum quod solus deus operatur, ad ostendendam conclusionem aliquam fieri, nouit statim nō obscure, sed clare illam esse veram. Dicunt consequenter, eos tēpore Apostolorum, aut quouis alio, de illis rebus fidei veram scientiam habuisse, qui eas veris miraculis confirmari viderunt. Verbum Christi hos patres iuuat, qui miraculum facturus non vt credatis, sed vt sciatis dixit: Verbum autem scire, cognitionem veram, certam & claram importat. Qui autem secundum sensum sunt secuti, multas ad idem nec leues rationes formarunt, Tum quia si miraculum ad aliquid proban-

* Nō disputarēt patres an miraculum probaret sed an fidem / an scientiam generaret.

* Quidam dixerunt verum miraculum nō fidem sed scientiam causare de illis veritatibus pro quibus probandis specialiter fiunt.

Ioan. 11.
Math. 9.

* Bonū exemplū ad propositum illorum.

* Math. 9.
in curatione paralytica.